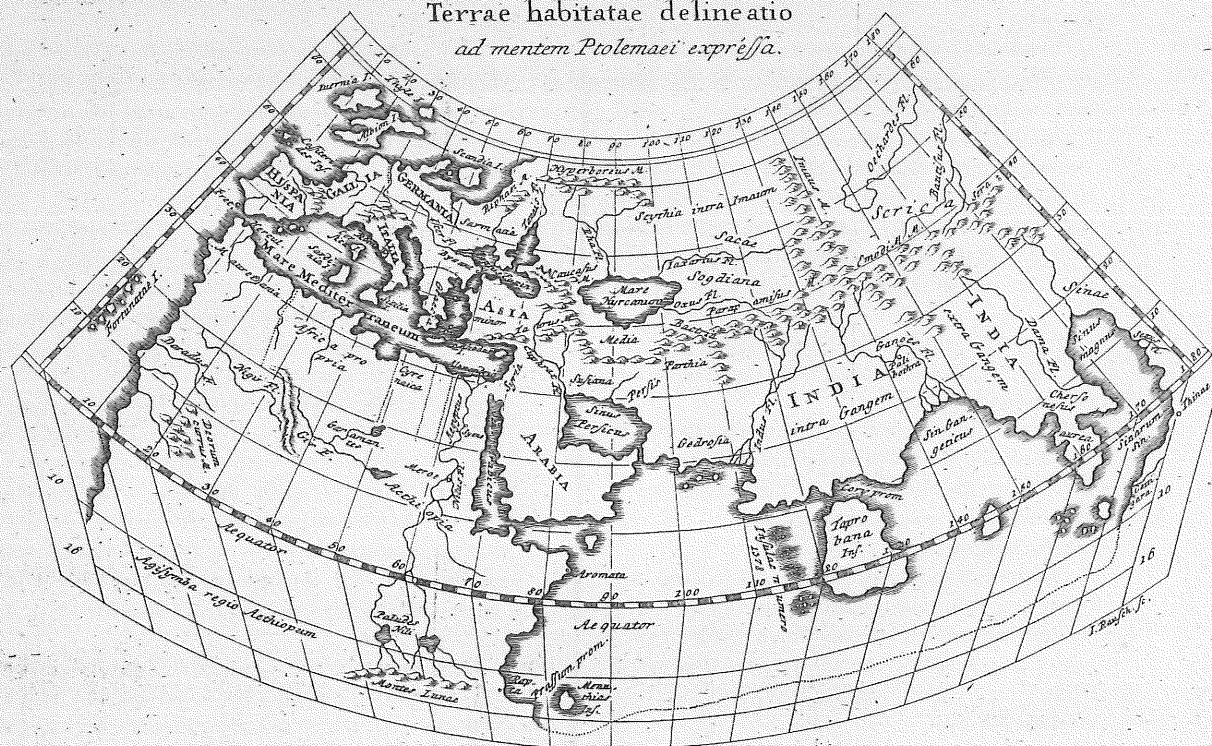

Terrae habitatae delineatio
ad mentem Ptolemaei expressa.

Mannert 1^r Th.

Ptolemæos' verdenskort. Konrad Mannert: Geographie der Griechen und Römer etc. Vol. 1.

Ptolemaeus' map of the world. Konrad Mannert: Geographie der Griechen und Römer etc., vol. 1.

Kåre Lauring: Da vejene måtte anses for usikre betakkede jeg mig for at rejse

(Girolamo de Santo Stefano 1499)

I 1618 afsejlede den første danske flåde til Indien og Ceylon. En dansk koloni, Trankebar, var ved at blive skabt. Men hvilke forestillinger gjorde datidens mennesker sig om Indien, og hvilke oplysninger stod til rådighed for dem? Med start helt tilbage i den klassiske litteratur gennemgår Kåre Lauring litteraturen vedrørende Indien og Ceylon, der før 1618 var udkommet i Danmark og ude i Europa.

- "vi så et antal eller nogle stabler bøger sat til salg. Jeg tøvede ikke et minut, men kastede mig med største iver over disse bøger. De var alle på græsk og fulde af eventyr og fabler - men skrevet af forfattere af ret stor anseelse. Selve bindene var imidlertid mugne med store pletter af skimmel, og deres tilstand og fremtoning viste, at de var ved hurtigt at gå til grunde.

Jeg gik dog alligevel frem til disken og spurgte om prisen, og idet jeg blev forledt af den vidunderlige og komplet uventede billige pris, købte jeg et stort antal bøger for nogle få kobbermønter"¹.

Ovenstående er skrevet for ca. 1900 år siden. Uagtet alderen virker det stadig, som omhandlede det gårdsdagens indkøb i den lokale antikvarboglade.

Det stammer fra bogen *Noctes Atticae* (Attiske nætter), en erindringskildring fra Athen² skrevet af den romerske historiker

Aulus Gellus (ca. 130 - 180 e.Kr.). Man forstår hans glæde, for mellem det, han fandt - mugne med store pletter af skimmel - var bl.a. *Indika* skrevet omkring 390 f.Kr. af Ktesias fra Knidos, det første egentlige værk om Indien skrevet af en europæer.

August 1618 stod jagten "Øresund" fra København nordpå gennem Sundet med kurs mod Ceylon og Indien. 2000 år lå der mellem Indika og jagten "Øresund"s afsejling, men stadig stod skibets bestemmelsessted for de fleste som både fjernt og ukendt.

Men hvor fjernt var det egentlig? Hvilke oplysninger om landene øst for Afrika stod til rådighed for 1600-tallets interesserede borgere, og hvad var der indtil 1618 egentlig udkommet af bøger om de lande? Hvor meget var blevet udgivet i Danmark? Hvor meget var der blevet købt hjem til landet?

Vi skal her kun beskæftige os med Indien, herunder specielt østkysten eller Coromandelkysten og Ceylon. De forfattere, vi skal have fat i, er fortrinsvis dem, der selv har været i Indien, og de oplysninger, der interesserer her, er dem, der vedrører handel og navigation.

Emnet spænder vidt, måske for vidt til en artikel. Der kan derfor også kun blive tale om en introduktion til emnet. Meget er

udeladt, mindre forhåbentlig glemt. Baggrundsudviklingen i Europa og Asien vil kun lige blive berørt.

Den første europæer, der skrev om Indien, var en græsk officer og geograf, Scylax fra Caryanda. I 515 erobrede Darius I af Persien området omkring Indusfloden. Efter erobringen sendte han Scylax ud for at se på de nyvundne territorier. Scylax sejlede ned ad Indusfloden i næsten hele dens længde, og derefter langs den arabiske kyst tilbage til Persien. Efter hjemkomsten afleverede han et "periplus", eller en kystbeskrivelse, vel nok den ældste vi har kendskab til. Den er, bortset fra enkelte citater, siden gået til grunde, men hos Necateus fra Milet (se nedenfor) er dele af den udgivet³.

Ifølge Scylax var Indien verdens yderste land. Øst derfor var kun ørken. Samtidig mente, at jorden var en smal plet midt på en stor skive omgivet af enten vand, som hos Homer, eller ørken som hos Herodot⁴. Indien var rigt, fortsatte Scylax, for i de nordlige bjergområder fandtes store myretuer fulde af guld. Inderne selv derimod var nogle underlige væsener, nogle af dem havde fødder så store, at de kunne bruge dem som parasoller⁵.

Omkring 430 f.Kr. skrev Herodot fra Halicarnassos en historie i 9 bind. Den handler fortrinsvis om krigen mellem Grækenland og Persien fra ca. 560 til ca. 460 f.Kr., men i værket nævner han også en del om Indien. Han havde ikke som Scylax besøgt landet, men baserede sine oplysninger på det, han havde læst og hørt fra folk, der havde været der. Han nævner, at på

den tid sejlede handelsskibe fra Fønikien på Indien, og indiske soldater tjente i den persiske hær.

En af de væsentligste af Herodots kilder var Hecateus fra Mileos, der omkring 500 f.Kr. skrev en bog med titlen *Perigesis Ges* (Rejse omkring jorden), hvoraf vi i dag har 331 fragmenter tilbage, foruden resumeer og henvisninger i andre værker.

Den næste, der skrev om Indien, var den ovenfor nævnte Ktesias fra Knidos, en lille by på Tyrkiets kyst lige over for Kos. Ktesias var da også læge, og i 17 år ansat ved Darius II's hof i Persien. Omkring 398 f.Kr. rejste Ktesias til sin hjemstavn, og der skrev han først Perserrikets Historie i 23 bind, og dernæst *Indika*, bogen om Indien.

Den fulde tekst til *Indika* er gået tabt, men omkring 860 e.Kr. skrev en forhenværende patriark i Konstantinopel, Pothio, en *Bibliotéké*, en gennemgang med resumé af 280 bind klassisk græsk litteratur, deriblandt *Indika*⁶, og der findes større eller mindre uddrag i flere af den klassiske verdens senere geografiske værker⁷.

Ktesias havde været i Persien. Om han også havde været i Indien er tvivlsomt. Hans værk byggede, som Herodots, på det, han havde læst og hørt. Det var ikke småting, han havde hørt, og det er med *Indika*, vi for alvor får indført de mange fabler og skrøner om Indien, som kommer til at gå igen i megen af Middelalderens litteratur.

Ifølge Ktesias boede der lige så mange mennesker i Indien som i resten af verden tilsammen. Det lyder måske ikke så urimeligt, hvis man med Indien mener alt land øst for Indus. Det regnede aldrig, men jor-

den fik vand fra floderne⁸. Inderne levede normalt omkring 120 til 150 år, de gamle blev op til 200 år⁹. I nogle bjergområder levede der folk, der havde 8 fingre og 9 tæer¹⁰. I bjergene levede også den farlige "Mastikhora", et fabeldyr på størrelse med en løve, rødt med menneskeansigt og skorpionhale¹¹, og der levede "Griffe", en slags bevingede løver med fuglehoveder¹². Endelig nævner Ktesias en anden mennesketype, "Kynokephaloi", mennesker med hundehoveder, der også levede i de nordlige bjergområder¹³.

Omkring 300 f.Kr. sendte kong Seleucos Nicator, hersker over den østlige del af

Alexander d. Stores gamle verdensrige, historikeren og diplomaten Megasthenes som sin ambassadør til riget Prasii ved Gangesfloden, tæt ved det nuværende Patna.

Efter sin hjemkomst skrev han om Indien i et værk på fire bøger. Bind I var om geografi, byer og mennesker. Bind II og III handlede om samfundsforhold, politik, religion, medens bind IV var om landets historie, derunder arkæologi og legender. Hos Megasthenes hørte europæerne for første gang om lande, hvor solen ved middagstid stod lige over ens hoved, og hvor skyggerne om sommeren faldt mod syd og om vinteren mod nord¹⁴.

Desuden kunne Megasthenes fortælle om en ø, Taprobane, der var adskilt fra hovedlandet med en flod. Den første sætning europæerne læste om øen Ceylon¹⁵.

Erathostenes (ca. 276-195 f.Kr.), andenbibliotekar ved biblioteket i Alexandria, og ellers mest kendt for at have lavet den klassiske verdens mest præcise udregning af klodens omkreds, samlede i årene før 200 f.Kr. sin samtids viden om Indien og Ceylon i en *Geographica*. Kun fragmenter af den er bevaret, men hos den senere græske geograf Strabo har vi et resumé af Erathostenes' bog.

Erathostenes mente, at jorden var rund, hvad der ikke er noget at sige til, da han selv havde beregnet det system, hvorefter

Fødder så store at de kunne bruge dem som parasoller. Sebastian Münster: *Cosmographie*, Basel 1578. Det kgl. Bibliotek. *Feet so big that they could be used as parasols. Sebastian Münster: Cosmographie, Basel 1578. The Royal Library.*

han målte dens omkreds. Han mente, at det østligste land var Indien med floden Ganges. Det var jo ikke helt rigtigt, men han var den første, der viste Indien som en halvø, der stak ud i Det indiske Ocean med øen Ceylon liggende øst for.

Efter Alexander d. Stores død i 323 f.Kr. blev handelen mellem Indien og Middelhavet overtaget af persere og ægyptere. Varestrommen gik nu via Persergolfen og Eufrat eller gennem Det røde Hav og Nilen op til Cairo eller Alexandria.

Med romernes indtog på scenen i det sidste århundrede før Kristi fødsel blev disse handelsruter bevaret, men disse ægyptiske og persiske købmænd blev tildels skubbet ud til fordel for romerske og græske.

Etableringen af Det romerske Imperium, sammenslutningen af hele Middelhavet til et kæmpemarked, hvor der herskede fred og sikkerhed, førte til et stort opsving for handelen, ikke alene i Middelhavet, men også for handelsforbindelsen mellem Europa og Asien¹⁶.

Denne udvikling begyndte i 25 f.Kr., da kejser Augustus sendte præfekten Aelius Tallus på en rejse gennem Ægypten over Den arabiske Halvø til Aden og Yemen, for på vejen at lave allianceaftaler med de lokale fyrster om sikkerhed for romerske handelsvarer i transit gennem deres lande¹⁷.

Et af de første steder, vi finder den udvikling nævnt, er hos geografen Strabo, født 63 f.Kr. i det nordøstlige Tyrki. Efter som pensionist at være vendt tilbage til sin fødeegn skrev han en geografi på 17 bind, hvor især bind II, XVI og XVII handler om Asien. Desværre byggede Strabo kun på egne

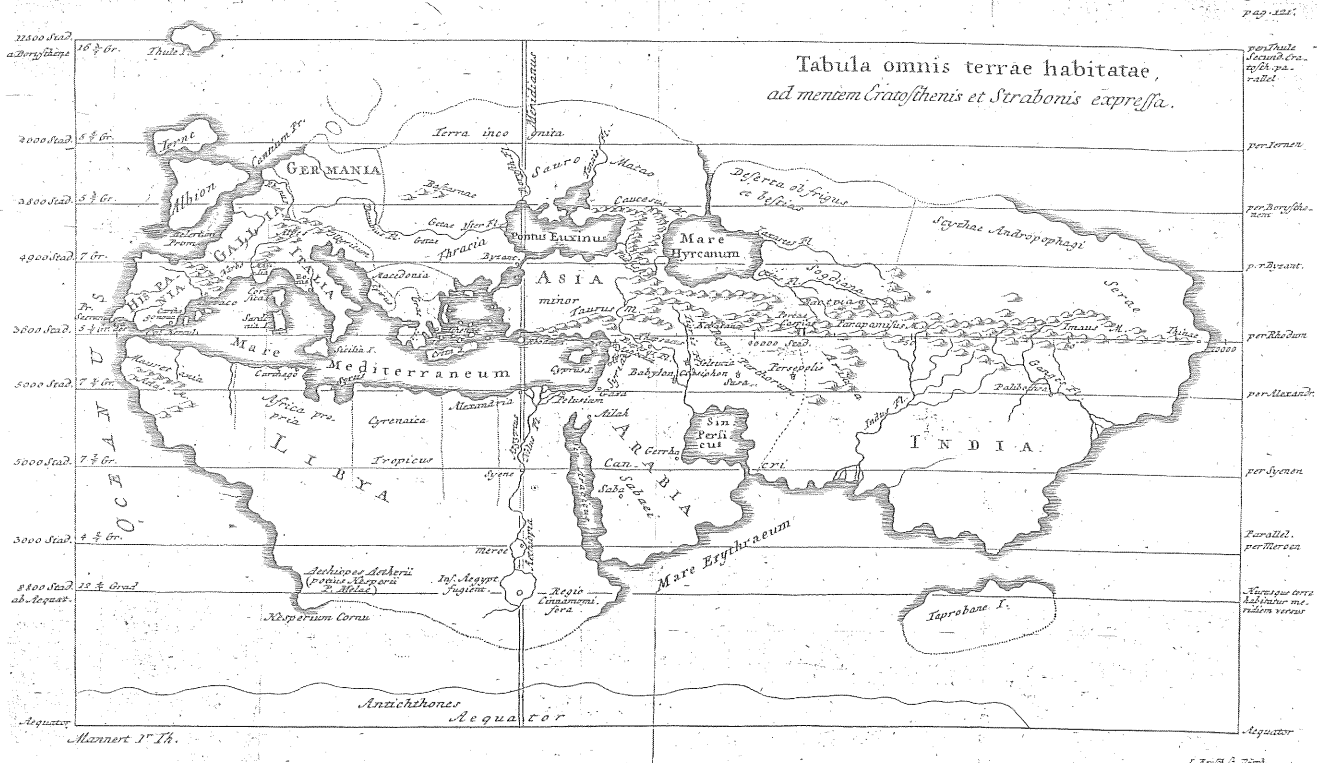
erfaringer, eller på de tidlige græske kilder. Beretninger fra søfolk og andre, der havde rejst i Indien, interesserede ham ikke.

Om væksten i Romerrigets handel med Indien i årene efter Aelius Tallus fortæller Strabo: "Jeg fik at vide, at helt op imod 120 skibe sejler fra Myos Hormus (nu Quelon) ved Det røde Hav til Indien (om året, min anmærkning), hvorimod der tidligere, under Ptolemæos (må være 13. eller 14. dvs. 59-30 f.Kr. min anmærkning) kun var meget få, der turde gøre den rejse og handle med indiske varer"¹⁸.

Med tilbage: "Fra Indien og det yderste af Ethiopien"¹⁹ havde skibene: Skind, huder, kashmir-uld, elfenben, perler, silke, ingefær, kanel, kryddernelliker, muskat, indigo, bomuld, ibenholt og sandeltræ²⁰. Hvoraf vi kan se, at Romerriget via Indien også stod i forbindelse med Kina, Ceylon, Molukkerne, Sumatra og Java.

Også Plinius den Ældre (23 f.Kr. - 79 f.Kr.) skrev i sin *Historia Naturalis*, bog VI, om Romerrigets forbindelser med Indien og det øvrige Asien. Ifølge Plinius er det, når man skal til Indien, bedst at starte ud fra byen Ras Fartak på sydkysten af Den arabiske Halvø (52° 15' øst) og derfra sætte kursen mod Sigerius (nu Jaigarh) på Indiens vestkyst, Malabarkysten. Det gør man, siger Plinius: "Med en vestenvind (for hvilken det lokale navn er Hippalus)"²¹. Forbindelsen med Indien var vigtig: "I betragtning af, at intet år modtager Indien mindre end 50 millioner sestertier af imperiets rigdomme, for hvilke de sender handelsvarer retur, der bliver solgt hos os for omkring 100 gange deres indkøbspris"²².

Plinius fortæller også, at der under kej-

ser Claudius havde været en ambassade fra Ceylon i Rom, og at romeren Annius Placamus havde tilbragt 6 måneder på Ceylon, efter at en storm havde slået hans skib ud af kurs.

Om ambassaden til Rom fortæller Plinius videre, at det, der under opholdet forbavtede singaleserne mest, var, "at deres skygge faldt mod vores himmel og ikke mod deres, og at solen stod op på venstre side af beskueren og gik ned på hans højre i stedet for vice versa"²³.

Omtrent samtidig med Plinius' *Historia Naturalis* udkom også et anonymt værk *Pe-*

Verden ifølge Eratosthenes og Strabo. Syd for Indien ses Taprobane, oldtidens betegnelse for Ceylon. Konrad Mannert: *Geographie der Griechen und Römer aus ihren Schriften Dargestellt*. Vol 1. Nürnberg 1799. Forf. samling. *The world according to Eratosthenes and Strabo. South of India lies Taprobane, the name used for Ceylon in antiquity.* Konrad Mannert: *Geographie der Griechen und Römer aus ihren Schriften Dargestellt, vol. 1.* Nürnberg 1799. The author's collection.

riplus Maris Erythraei (Rundrejse i Det indiske Ocean), vel nok et af de væsentligste værker, der blev udgivet om handel på Asien i klassisk tid.

Forfatteren var græsk købmand, vi kender ikke hans navn, men han var bosat i Be-

renice, en havneby i det sydlige Ægypten. Han var berejst og havde ifølge egne oplysninger sejlet langs Østafrika helt ned til omkring 7° S. Han havde rejst mod øst, over til Kane (nu Hisn Gerab) på sydkysten af Den arabiske Halvø, hvorfra han med sydvestmonsunen var sat over til Malabarkysten af Indien.

Om rejsen fra Kane til Indien fortælles Periplus: At man ved at bruge sydvestmonsunen kan sejle direkte. Det siges, at den rute blev opfundet af en græsk skipper ved navn Hippalos, som ifølge Plinius (se side 5) var kommet til at give navn til den vind, man brugte.

Hvornår Hippalos gjorde sin opdagelse er usikkert. Normalt har man sat tidspunktet til omkring kejser Claudius' regeringstid, 41-54 e.Kr., men andre mener, at tidspunktet skal rykkes væsentligt tilbage. Omkring 120 - 110 f.Kr. sejlede en græker Eudoxos fra Cysicos, mellem Ægypten og Indien, og det er hævdet, at Hippalos sejlede for ham. Det er i kilderne ikke nævnt tidligere end Plinius og Periplus, hvilket vil sige 75-85 e.Kr. Det er selvfølgelig sent, hvis det er sket så tidligt som 120-110 f.Kr.²⁴.

Periplus Maris Erythræi er en lærebog om handel og navigation i området øst for Afrika. Bogen indledes med en gennemgang af alle havnebyer langs Det røde Hav og videre ned langs Afrikas østkyst til omkring Ækvator. Derefter gennemgås alle havnebyer langs med sydkysten af den arabiske halvø over Persergolfen og Sokotra, videre hen langs Iran og Pakistan til den første større havneby i Indien, Babarikon ved Indusflodens delta, hvorfra man eksporterede: Safirer, pelsværk, silke, bomuld

og indigo²⁵. Derfra gik det videre til næste større handelsby: Barugaza, (nu Bhara) i Gambaygolfen, hvorfra man bl.a. eksporterede silke, bomuld og peber²⁶.

Fra Barugaza fortsatte rejsen ned ad Malabarkysten, rundt om Cape Comorin og Ceylon og op ad Coromandelkysten, forbi byen Kamara, måske det nuværende Kauveri, lige nord for det senere Trankebar²⁷, og derfra op til Gangesfloden og Bengalen, hvor Periplus'en slutter: "På den anden side af det område, lige under nord - - - ligger et eller andet sted i Thina, en meget stor by - ikke ved kysten, men i det indre af landet - ved navn Thina, hvorfra silke bliver ført over land til Barugaza. At trænge frem til Thina er ikke nemt, kun få købmænd slipper fra det, og det sjældent"²⁸.

Flavius Arrianus blev født omkring 89 e.Kr. Under kejser Hadrian var han guvernør over provinsen Cappadocia (nu Tyrkiet nord for Syrien), men som pensionist slog han sig ned i Athen, og der skrev han omkring 150 e.Kr. Alexander d. Stores historie, hvoraf et bind, *Indika*, er om Indien.

Indika handler mest om dyr, mennesker og samfundsforhold, de væsentligste kilder er Eratosthenes og Megasthenes. Når den alligevel er nævnt, er det fordi, den har betretningen om to græske flådeofficerer, Nearchos og Onesicritos, der i 325 - 323 f.Kr. foretog en sørejse fra Indus langs med sydkysten af Den arabiske Halvø til Persergolfen og op ad Eufrat til Babylon.

Claudius Aelianus' (170-235 e.Kr.) *De Natura Animalium*, er en samling anekdoter om

dyr og mennesker, men den handler også om Indien. Aelian blev meget populær i Middelalderen, og da hans væsentligste kilde var Ktesias fra Knidus, var det bl.a. via Aelian, vi fik de mange fabler om dyr og mennesker ind i den mere fantasifulde del af middelalderens geografiske litteratur.

Ptolemæos (100-160 e.K.) er nok den klassiske verdens mest betydelige geograf. Hans store værk *Geographike* på 8 bind handler mest om, hvordan man kortlægger jorden, og om de forskellige steders geografiske placering. Men derudover findes også en grundig gennemgang af Det indiske Ocean og landene omkring det. I almindelighed var Ptolemæos' grundlag Eratosthenes og Hipparkos, men i afsnittet om Det indiske Ocean byggede han for en stor del på købmænd, der havde rejst i området²⁹.

Ptolemæos beskriver Sydindien og Ceylon. Fra det sidste eksporterede man: Ris, ingefær, honning, safirer, guld, sølv, tigre og elefanter. Varerne blev eksporteret til Malabarkysten, hvorfra de blev reeksporteret til Middelhavsområdet.

Altsammen godt og grundigt, bortset fra beregningen af Ceylons areal som han fik gjort 14 gange for stort³⁰. Når vi alligevel går let hen over Ptolemæos, er det fordi der i dag hersker stor tvivl netop om de beskrivende geografiske afsnit. Er de skrevet af Ptolemæos, eller er forfatteren en byzantinsk lærd fra omkring 1000 e.Kr.³¹. Uanset det ene eller det andet, fik Ptolemæos stor indflydelse på opdagelserne, for det var ham, der satte Asien til en længde af 180° mod de rigtige 130°, hvorved han gav sit

væsentlige bidrag til, at Columbus ville sejle vestover til Asien, i stedet for syd om Afrika³².

Kosmas Indikopleustes, (ca. 500-600 e.Kr.), blev født i Alexandria og uddannet som købmand. Ifølge eget udsagn havde han rejst over det meste af Middelhavet, Det røde Hav, Persergolfen, Ethiopien og Indien, hvad hans tilnavn jo også kan tyde på. Omkring 550 gik Kosmas i kloster, og der skrev han sin *Kristelige Topografi*, hvori bl.a. indgår en beskrivelse af Coromandelkysten og Ceylon.

Om Ceylon fortalte han: "Øen er et stort tilholdssted for skibe fra alle dele af Indien, fra Persien og Ethiopien, på samme måde afsender den mange af sine egne til fremmede havne. Og fra de indre lande, jeg mener Kina og andre markeder i den retning, medtager de silke, kryddernelliker, sandeltræ og deres andre produkter, som de igen sender videre til andre havne"²³. En klar beskrivelse af den placering, som bindeled mellem øst og vest, Ceylon var ved at opnå i de år, hvor handelsfolk fra de arabiske lande og Indien via Ceylon mødtes med handelsfolk fra Java, Sumatra og Kina.

Med Kosmas slutter vi den klassiske periode, og vi har set, at fra den spæde start under grækerne voksede under romerne, specielt i perioden efter 25 f.Kr., en fasttømret handelsforbindelse frem mellem Rom og Indien.

Udsendinge fra Ceylon nåede til Rom, og romerske udsendinge, måske i form af syriske købmænd, nåede i 166 e.Kr. helt ud til kysten af Vietnam. I Mekongflodens del-

ta har man da også fundet 2 romerske mønter fra perioden mellem 130-180 e.Kr.³⁴.

På trods af den store stigning i handelen skal man dog passe på ikke at komme til at overdrive forbindelsens betydning. For set i forhold til Romerriget's totale handel, var handelen østover nok mere eksotisk og spændende, end den var væsentlig³⁵.

Efter ca. 100 e.Kr. begyndte romerske og græske handelsfolk langsomt at trække sig ud af handelen på Indien. De koncentrerede sig fra da af om handelen i den vestlige ende af Middelhavet, medens handelen på Indien blev overladt til ægyptere, syrere og persere³⁶.

Med den store møntforringelse, der satte ind fra kejser Caracallas regeringstid (211-217 e.Kr.), blev forbindelsen mellem Rom og Indien yderligere svækket, og med borgerkrigen, der fulgte efter kejser Diocletian i 305, blev forbindelsen næsten helt afbrudt. Først da kejser Konstantin efter 324 samlede hele riget, kom der igen gang i handelen, men fra da af var den styret fra Konstantinopel. Først med Venedig, Genua og de andre norditalienske byers fremmarch omkring år 1000 fik Vesteuropa igen forbindelse østover³⁷.

Disciplen: Siger mig først af Asia

Mesteren: Asia byrjes der som solen opgaar og ligger næst Paradis, og igennem Asia flyder fire floder af en kilde, der er i Paradis og flyder saa om alverden.

Disciplen: Hvad land ligger næst Paradis af de landskab der i Asia er?

Mesteren: Det hedder India, og til det land er storligen ilde at komme, fordi det er om-

sludet anden vegne med et stort vand, der hedder Verdenshavet og anden vegne med et stort vand som hedder Indus, der det land hedder efter. Og det samme land India ligger saa langt fra alle land, at ingen mand fanger did seilet i stækkre stund end et halvt aar. (*Lucidarius: En folkebog fra Middelalderen*³⁸, udg. 1909).

I perioden mellem 600 og 1200 var der kun enkelte, der skrev om Indien, og de byggede mest på de gamle grækere, med fabler og skrøner, eller de gjorde som Isodore af Seville, der i sin *Etymologæ* om Indien lagde Biblen til grund for sin viden.

Europa var gået i stå, men ude østpå fortsatte man med at rejse og at handle. I 700-tallet havde Canton 200.000 indbyggere, hvoriblandt var store kolonier af udenlandske købmænd fra Malaya, Indien, Java, Sumatra, Vietnam, Persien og de arabiske lande. Af de sidste var der så mange, at byen i 758 blev plyndret af persiske og arabiske sørøvere, der havde slået sig ned på øen Hainan i Cantonbugten³⁹.

Først langsomt begyndte europæerne igen at dukke op ude østpå. De få, der nåede frem, rejste ad karavaneruterne gennem Lilleasien, eller ned af Eufrat og videre gennem Persergolfen. Den direkte rute over Det indiske Ocean, fra Østafrika til Indien, havde europæerne glemt for de næste 1000 år.

Den første af Middelalderens langfarere, og vel nok også den mest kendte, er Marco Polo, der skænkede Europa den første øjenvidneskildring fra Kina.

I 1271 startede den unge Marco sammen med faderen Nicolo og onklen Maf-

feo på deres lange rejse gennem Lilleasien og Centralasien mod Kublai Khans hof i Peking. Sytten år blev familien Polo i Kublai Khans tjeneste, først i 1295 vendte de hjem til Venedig. Efter hjemkomsten blev Marco Polo taget til fange i en krig mellem Venedig og Genua, og det var under fængselsophold i Genua, at han dikterede sine rejseoplevelser til sin cellekammerat Rustichello. Bogen hed først *Il Milione*, senere efter tilbagekomsten til Venedig skrev Marco Polo den om i udvidet form, og den kom da til at hedde *Divisament dou Monde* (Beskrivelse af Verden). Bogen blev en bestseller, vi skal ikke her komme ind på alle de udgaver, den er udkommet i, men kun gøre opmærksom på, at i håndskrevne manuskripter eksisterer den i dag i 140 forskellige udgaver.

I 1290, mens Marco Polo endnu var i Kina, fik han til opgave at føre en ung prinsesse med skib til Persergolfen. Den unge dame skulle giftes, Marco Polo skulle hjem, og fra Canton sejlede de to sydpå gennem Malaccastrædet og derefter vest forbi Coromandelkysten, Ceylon og op langs Malabarkysten mod Persergolfen.

Om Coromandelkysten fortalte Marco Polo, at man havde en stor import af heste fra Persergolfen. De blev sejlet til Sydindien fra Kaiz, Hormuz og Aden, op imod 2.000 om året til en pris af 100 mark sølv pr. stk. Årsagen til den store import var, at inderne ikke selv havde heste og intet anede om, hvordan man behandlede dem, så de stakkels dyr døde næsten lige så hurtigt, som de nåede frem⁴⁰.

Arabiske forfattere bekræfter historien, og ifølge dem skyldtes det, at hestene straks

efter ankomsten blev opstaldet, bundet stramt så de ikke kunne røre sig, hvorefter de blev opfedet oven på den lange sørejse. I 40 døgn foregik kuren, hvorefter hestene blev løsladt og straks efter prøvet under en rask galop⁴¹.

Ceylon var ifølge Marco Polo et rigt land med ædelstene, safirer, rubiner og amethyste. Og han giver en præcis skildring af det store årlige perlefiskeri i Manaargolfen. Det foregik fra ca. 1. april til ca. 15. maj. Kongen skulle have 10% af udbyttet, mens de, der ved hjælp af troldom og åndemeneri, holdt hajerne på afstand, skulle have 5%. Endelig nævner han: "Og de har brasiltræ (rødtræ) og langt den bedste i verden". Med dette mener G.P. Parks i *The Book of Marco Polo*, at der her er tale om kanel, og hvis det er rigtigt, (det er ikke nævnt i *Il Milione*) så er det første gang, europæerne får at vide at den bedste kanel kommer fra Ceylon.

Næsten samtidig med Marco Polo var en anden europæer også i området. Det var John af Montecorvino, en franciskanermunk der i 1289 blev sendt til Peking af paven Nicholas IV⁴². Senere blev han ærkebiskop af Cambluc (på grænsen mellem USSR, Kina og Mongolske Folkerepublik), hvor han døde i 1328⁴³.

I en serie breve hjem til Europa fortalte han om sine oplevelser, og om de lande han rejste igennem. I 1291 tilbragte han 13 måneder på Coromandelkysten, og han fortæller om handelsruterne mellem Hormuz og Malabarkysten og rundt om Cape Comorin til Ceylon og Coromandelkysten. Fra april til oktober står vinden i vest, for-

Dreyerley art Schiff/ deren sich die
zu Goa vnd Cochim zur Fischerey gebrauchen.

S Bermelte Canaryne seind auch gute Fischer/ dar-
zu sie dann Nachen/ so von vielen stücken mit Stauden vñ Ba-
sten zusammen gebunden/ vund von ihnen Almadias genant
werden/ gebrauchen.
Noch haben sie ein andere art Nachen/ auß einem ganzen
stück Holz gemacht vnd außgehauwen/ darinnen sie spazier
fahren/ wel. he sie auch süß Wasser in besondern Krüge an die grosse Schiff zufüh-
ren/ solches den Schiffleuten zuverkauffen/ gebrauchen. Die grössste
art dieser Nachen werden Tomes/ die kleinere aber
Palegua genant.

tæller han, og man kan derfor ikke sejle fra Indien mod Persergolfen. Fra oktober til marts derimod er det modsat. Fra midten af maj til slutningen af oktober blæser vinden så hårdt, at skibe, der endnu ikke er nået i havn, kun når frem med held. Men det skyldes også, fortsætter han, at skibene er meget dårlige, uden jernnagler eller kal-fatring, syet sammen med tov, som var det tøj, og hvis tovet knækkede, skvattede hele skuden fra hinanden⁴⁹.

En anden franciskanermunk, der i de år rejste mod øst, var Odoric af Pordenone. Han drog hjemmefra i 1316, og over Konstantinopel, Trabiz, Bagdad og Hormuz gik det mod Indien, hvor han nåede frem omkring 1321-22⁴⁵.

Fra Malabarkysten rejste han rundt om Cape Comorin op til Madras, disciplen St.

Fiskefartøjer fra Goa og Cochin. Det nærmeste, en katamaranbåd kaldet Almadias, er lavet af flere stykker tømmer, der er syet sammen. De to bageste skibe, kaldet Tomes og Palegua, er skåret ud af ét stykke tømmer. *Orientalischen Indien*, 2. del: Von allen Völckern, Insulen, Meerporten, sliessenden Wassern und anderen Orten so von Portugal aus lengst dem Gestaden Aphrica biss in Ost Indien und zu dem Land China sampt andern Insulen zu sehen seind. ed: Hans Dietrich und Hans Israel de Bry. Frankfurt am Meym 1598. Det kgl. Bibliotek.

Fishing vessels from Goa and Cochin. The front ship, a catamaran boat called Almadias, is made of several pieces of timber sewn together. The two back ships, called Tomes and Palegua, are carved out of one piece of timber. Orientalischen Indien, pt. 2, ed.: Hans Dietrich und Hans Israel de Bry, Frankfurt am Meym 1598. The Royal Library.

Thomas grav i Sao Thomé⁴⁶. Fra Madras gik rejsen til Sumatra, Java, Borneo og derfra til Peking, hvor han blev i tre år. Hjemrejsen foregik over land via Kabul, og i 1330 var Odoric i Venedig. I et Franciskanerkloster i Padua dikterede han i maj 1330 sine rejseoplevelser til en kollega, broder William af Sologna

Odoric døde i januar 1331, men hans rejseskildringer levede længe efter ham og blev meget populære. De kom i flere håndskrevne udgaver, og i løbet af 1500-tallet blev de trykt i flere forskellige udgaver.

Så populære blev de, at de kom til at ligge til grund for endnu en af 1300-tallets populære rejseskildringer nemlig: *The Voyage and Travels of Sir John Mandeville*, fra 1365. En opdigtet rejseskildring fuld af fabler, mærkelige fortællinger og eventyr. Men som sin arabiske pendant, fra ca. 800 e.Kr., Sindbad Søfareren, med en solid base i tidens litteratur om rejser, søfart og handel.

Om de sidste to emner har Odoric af Pordenone ikke mange oplysninger, han er mere interesseret i mennesker og religion. Han nævner dog, at Ceylon ud over elefanter også er rig på ædelstene, men ellers får vi bare at vide: "Og denne ø har store mængder af fødevarer, og mange andre rare sager om hvilke jeg ikke vil skrive".

Odoric er, sammen med Marco Polo, den første europæer, der nævner Sumatra, eller Sumoltra, som han kaldte det, og han fortæller, at da han nåede dertil: "Begyndte jeg at tabe Nordstjernen af syne, da jorden kom imellem"⁴⁸. Sumatra selv var ikke noget rart sted, øen havde stor import af børn, som indbyggerne var meget glade for, serveret på middagsbordet⁴⁹.

Omtrent samtidig med Odoric udkom også *Mirabilia Descripta*, Østens underværk, skrevet af en dominikanermunk Jordan af Severac, eller som han også kaldtes Broder Jordanus. Han var i Indien første gang i 1321-22, og han kunne fortælle, at nogle af St. Thomas' gamle kristne menigheder stadig holdt til ned langs kysterne af Sydindien. I april 1330 blev han da også af pave Johannes 22 udnævnt til biskop af Quilon på Malabarkysten.

Også Broder Jordanus var mest interesseret i mennesker og religion, men der er dog enkelte oplysninger at finde: "I dette Indien er der peber, ingefær, kanel, brasiltræ og andre krydderier". "Ingefær er en planterod - peber er en plantefrugt. Frugten er først grøn, for så når den er moden, at blive brun og rynket, som vi ser den". "Kanel er barken på et stort træ". Og om øerne ud for Indien: "Der er en der kaldes Silem, hvorfra man får de bedste ædelstene i hele verden"⁵⁰.

Om Java hedder det: "Også der producerer man cubébe, muskat og muskatblomme og alle de andre fine krydderier undtagen peber"⁵¹. Med hensyn til Sumatra derimod var det som med Odoric noget ganske andet, der tiltrak sig opmærksomhed: "I et specielt område af den ø nyder de at spise hvide og fede mennesker, når de kan få fat på dem"⁵².

Broder Jordanus skildring eksisterede i Middelalderen kun i manuskriptform, som trykt bog blev den ikke udgivet før 1839. Så skønt den er nævnt her, skal den ikke regnes rigtigt med i 1600-tallets litterære opfattelse af Indien.

Heller ikke vel nok Middelhavsområ-

dets største rejsende, Ibn Battuta, var kendt i Europa på den tid. Han var født i Tanger lige efter århundredeskiftet, i 1325 rejste han hjemmefra og startede på, hvad der oprindeligt kun var tænkt som en pilgrimsrejse til Mekka. Det blev dog til lidt mere. Ikke før 1354 vendte Ibn Battuta tilbage, efter en rejse der havde ført ham gennem: Nordafrika, Lilleasien, Indien, Ceylon, Java, Sumatra, Kina, derfra retur og ned ad Vestafrikas kyst til Nigerfloden og derfra tilbage til Tanger. I alt 120.000 km på små 30 år. Hans beretning er nok den bedste rejse-skildring, vi har fra Middelalderen, antallet af kilometer, han har rejst, blev ikke overgået før i nyere tid, men 1600-tallet kendte ham ikke. Første europæiske udgave af Ibn Battutas rejser er engelsk og trykt i 1829.

En bog, der heller ikke udkom i sin samtid, er *Bogen om Viden*, med undertitlen: *Om alle Kongedømmer, Lande og Fyrstedømmer der eksisterer i Verden*. Bogen er fra ca. 1350, skrevet af en anonym spansk franciskanermunk. At dømme efter bogen havde den anonyme munk fået set sig om. Han havde også været i Danmark, men ellers rejst langs Vestafrikas kyst, og han beskriver Azorerne,

Karavane på vej fra Aleppo over Basra til Hormuz. Ifølge teksten rejste hvert år, i månederne april til september, op imod 6.000 købmænd ad den rute. Orientalischen Indien 2. del: Von allen Völckern etc. ed. de Bry, 1598. Det kgl. Bibliotek. *Caravan on its way from Aleppo via Basra to Hormuz. According to the text somewhere in the region of 6,000 merchants travelled this route every year from April to September. Orientalischen Indien pt. 2, ed.: de Bry, 1598. The Royal Library.*

Zug der Persianischen Kauffleuth /
 so Jährlich zwey mahl von Alepo nach Drmus
 reisen vnd handeln.

A In Alepo / einer Statt in Suria am Mittelländischen Meer
 gelegen / kommen Jährlich zweymahl / Nämlich in dem Monat April vnd September
 Kauffleuth auff fünf oder sechs tausend stark / welche beleiter werden / von einẽ Haupt-
 man mit etlichen hundert Janitscharen / bis an die Statt Boffora / von dannen sie dar-
 nach zu Wasser fahren bis geyn Drmus. Diese Kauffleuth versorgen sich gegen sechs
 gemeltezeiten mit allerley Waaren / vnd versambten sich alsdann mit Camelen / Dro-
 medarien / Maulthieren / Pferden vnd dergleichen / reiten also etwan zweyen auff einem
 Camel / etwan einer mit seiner Waar / in einer Ordnung dahin. Auff den Seiten tra-
 ben etliche Janitscharen her / vornen an aber reitet der Hauptman mit etlichen zu Fuß-
 gehenden Janitscharen : hinten folgen die so ihnen Prouiant von allerley Essenßweiß
 nachtragen / &c. Wie in dieser Figur zu sehen.

Madeira og Kanarieøerne. Derfra drog han videre langs med kysten af Senegal, Sierra Leone og ind i Guineabugten til Nigerflodens delta, op gennem det nuværende Mali og tværs gennem Sahara til Cairo, hvor han undervejs husker at notere, at han på sin vej mødte adskillige købmænd fra Genua⁵³. Fra Cairo gik turen over Det røde Hav, Den arabiske Halvø, Persergolfen og Sokotra til Indien, Ceylon og videre østpå.

Kort sagt, en berejst herre, der passerede Cap Bojador i Vestafrika små 80 år før portugiseren Gill Eannes nåede rundt om det punkt.

Der er dog usikkerhed om bogen. For nok havde den gode munk sikkert rejst meget, men havde han rejst *så* meget? Afsnittet om Afrika er ret præcist, og sikkert stort set godt nok, men for resten er der for en stor del tale om opsamling fra andre kilder. I hans samtid var det kun afsnittet om Afrika, der er anerkendt som det mest pålidelige, og det i manuskript. På tryk kom bogen ikke før en spansk udgave fra 1877.

Ca. 1444 kom en venezianer, Nicolo de Conti, til pave Eugenius IV's hof. De Conti havde rejst igennem de arabiske lande. I Ægypten var han for at redde kone og børn blevet tvunget til at skifte religion og blive muhammedaner, og for det skift ville han gerne have pavens absolution. Det fik han, men på pavens opfordring fortalte han først sin historie til pavens sekretær Poggio Bracciolini.

De Conti var købmand, havde boet det meste af sit voksne liv i Damaskus og talte flydende arabisk. I 1419 var han rejst fra

Damaskus i følge med en karavane på ca. 600 købmænd med kurs mod Eufrat og Hormuz. Derfra var han fortsat til Gambay i Indien og ned ad kysten til byerne Pacamura og Helly og derfra 300 miles ind i landet til byen Vijayanagar, hovedstad i landet af samme navn.

Det var ikke første gang, en europæer besøgte Vijayanagar, og landet var da også nævnt i Bogen om Viden, men med de Conti fik Europa sin første, ganske vist korte, øjenvidneskildring af landet.

Historien om Vijayanagar falder måske lidt uden for dette emne, men da landet også omfattede den egn Tanjore, hvor Danmark i 1620 erhvervede området Trankebar, skal vi kort ridse op: Riget Vijayanagar var en sammenslutning af sydindiske hinduriger, der strakte sig fra Cape Comorin i syd til Khrisnafloden i nord. Sammenslutningen fandt sted omkring 1350, i et forsøg på at stemme op for det muhammedanske Dehlisultanats fremtrængen mod syd. Det lykkedes, og i årene efter blev også områderne nord for Khrisnafloden revet løs fra sultanatet. De dannede så kongedømmet Bahmani, der omkring 1500 gik i opløsning og blev til fem muhammedanske stater: Orissa, Golconda, Bidar, Bijapur og Ahmadnagar, også kaldet Deccanstaterne.

I årene efter 1500 lå Vijayanagar og Deccanstaterne i næsten konstant krig indtil 1565, da Vijayanagar blev slået i slaget ved Rakshasi-Tangadi (som hinduerne kalder det, muhammedanerne kalder det slaget ved Talikota - ikke engang det kan muhammedanerne og hinduerne den dag i dag

enes om)⁵⁵. Vijayanagar kom over nederlaget, men fik aldrig sin gamle magt tilbage.

Svækkelsen af statsmagten blev snart udnyttet af de store lensfyrster, nayakerne, i den sydlige del af landet, nayakerne af Madura, Gingee og Tanjore. De begyndte at rive sig løs fra centralmagten, som de i sin tid da også havde tilsluttet sig mere af nød end af begejstring. I årene efter 1614 udbrød åbent oprør ledet af de tre nayaker. Oprøret førte til en alliance mellem de tre oprørske nayaker, Deccanstaterne og Dehli-sultanatet, om på længere sigt at få staten Vijayanagar helt udslettet, hvilket lykkedes omkring 1650⁵⁶.

Det Tanjore, Ove Gjedde nåede frem til i 1620, var altså et len, der havde gjort oprør. Derudover havde nayaken af Tanjore i de år også rodet sig ind i en krig på Ceylon, hvor han hjalp øens indiske befolkning, tamilerne, i deres kamp imod portugiserne⁵⁷. Der var i det hele taget mange gode grunde til, at nayaken af Tanjore tog venligt imod de danske, uanset at de ikke havde nogen penge, og efter nogen forhandling overlod dem området omkring Trankebar, for i nayakens position var enhver hjælp udefra velkommen.

Det var et kort sidespring. Vi går tilbage til de Conti: Fra Vijayanagar fortsatte han til Ceylon, hvorfra han som så mange før og efter ham, fortalte om ædelstene og kanel⁵⁸. Fra Ceylon fortsatte han til Sumatra, hvor han blev et år. Så gik det videre til Tennasserim i det sydlige Burma, Bengalen og op ad Gangesfloden, østpå til Irrawaddafloden, ned ad den til Burma og derfra til Java, hvor han blev i 9 måneder. Hvis De,

kære læser, bliver forpustet, så husk at han på næsten hele rejsen havde følgeskab af hustru og efterhånden fire børn.

Fra Java nævner han øerne, der ligger øst for, og skriver: "Femten døgn's sejlads længere mod øst, ligger to andre øer, den ene hedder Sandai, og der gror muskat og muskatblomme, den anden hedder Bandan, og det er den eneste ø, hvor der gror kryddernelliker, som bliver eksporteret derfra til Java". Derefter fortsætter han: "Havet er ikke farbart længere end til disse øer, og stormene holder søfolk på afstand"⁵⁹. Hvilket er så sandt, som det er sagt, for på den anden side af Molukkerne, som Sandai og Banda er del af, ligger Torres Strædet mellem New Guinea og Australien, og der kommer søfolk ikke frivilligt⁶⁰.

Fra Java rejste de Conti via Indien og Sokotra til Cairo, hvor konen og to af børnene døde af pest, og hvor han selv blev tvunget til at skifte religion. Derefter gik turen hjem til Venedig, hvor han ankom i 1444.

Dele af de Contis fortælling blev udgivet på tryk i 1485-86. Den første fuldstændige udgave af *India Recognita* blev trykt i Cremona i 1492. Den blev siden fulgt af flere udgaver op gennem 1500-tallet⁶¹.

Girolamo de Santo Stefano var købmand fra Genua. Omkring 1493 forlod han Cairo, for med et større varelager at begive sig til Indien. Fra Quesir ved Det røde Hav sejlede han på 25 dage ned til Masawa i Etiopien, hvorfra det igen tog 25 dage at sejle til Aden, og så igen 25 dage til Calicut i Indien⁶².

Fra Calicut gav han en udmærket skildring af dyrkningen og høsten af peber,

idet han, i modsætning til Broder Jordanus, kunne fortælle, at peberfrugten ikke skiftede farve, efterhånden som den blev moden, men at det skete, når den efter høstningen blev lagt til tørre i solen. Hvilket er lidt nærmere sandheden, den skal dog koges først i ti minutter, og det er under denne kogning at farveskiftet sker.

Fra Calicut sejlede de Santo Stefano rundt om Cape Comorin til Ceylon, og derfra fortsatte han til Coromandelkysten, hvorfra han skrev: "Det røde sandeltræ vokser i så store mængder, at de bygger huse af det"⁶³.

Syv måneder blev han på Coromandelkysten, hvorefter han fortsatte til Pegu i Burma, hvor han blev i 18 måneder. Derefter gik det til Sumatra, hvor han købte silke og fik skibslejlighed til Cambay. Uheldigvis forliste skibet ved Maldiverne, de Santo Stefano mistede alt, også sin silke, men han reddede livet og nåede med et andet skib frem til Cambay. Der kom han i tjeneste hos nogle muhammedanske købmænd fra Alexandria og Damaskus, og med dem rejste han til Hormuz, hvorfra han via Tauriz nåede frem til Aleppo i det vestlige Syrien. På vejen blev karavanen udplyndret, og de Santo Stefano fortæller om sin ankomst til Aleppo: "Her kom mange købmænd mig i møde, idet de bønfuldt mig om at rejse tilbage til Tauriz for at købe juveler og silke. Gav mig, i forsøg på at overtale mig, meget store tilbud, men da vejene måtte anses for usikre, betakkede jeg mig for at rejse"⁶⁴.

1453 blev Konstantinopel erobret af tyrkerne, og det byzantinske verdensrige brød sammen. Med sammenbruddet mistede de

norditalienske handelshuse de privilegier og gode forbindelser, de hidtil havde haft til karavaneruterne gennem Byzants og Lilleasien.

Tyrkerne fortsatte deres erobringer, også mamluk-rigerne i Syrien og Ægypten brød sammen, og tyrkerne, en magt der var europæerne ganske uvenlige, sad nu som spærring mellem Europa og Asien. I årene efter steg afgiften på asiatiske varer gennem Ægypten så meget, at prisen på 50 kg peber i Europa steg fra 50 venezianske dukater til 110⁶⁵.

Fra begyndelsen af 1400-tallet havde portugiserne været interesseret i sejladsen ned langs kysten af Vestafrika. Under ledelse af Prins Henrik Søfareren (1394-1460), søn af kong Johan I af Portugal, trængte portugisiske søfolk stadig længere ned langs kysten af Afrika, *ikke* for at finde søvejen til Indien, men i et forsøg på at nå ud og finde allierede i Portugals kamp imod de muhammedanske lande. Dernæst, og som led i den kamp, var det et forsøg på at nå frem til de guldproducerende lande i Guineabugten, hvis guld blev handlet af arabere, der ad karavaneruter sendte det til havnene i Nordafrika, hvor det blev solgt til købmænd fra Genua.

Det man var ude efter var altså guld fra Guineakysten. Drømmen om handelen på Indien derimod dukkede først op senere, hvornår er usikkert. Det skete nok først med Konstantinopels fald i 1453, og måske skal vi helt op til omkring John II's regeringstid fra 1481, og Diago Caos sejlads ned til Congo, før portugiserne så al østens rigdomme for deres øjne.

Et forhold til skulle nemlig ordnes: Det rent praktiske. At sejle til Indien forudsatte nemlig, at portugiserne lærte, at sejlru-ter og dermed navigation for de skibe, der skal til Indien, er helt anderledes end for dem, der kun skal til Guineabugten. De to sejlru-ter skulle løsrives fra hinanden, og det ske-te først, da Bartholomeo Dias i 1487-88 lær-te at slå et ordentlig slag vestover på sin vej ned gennem Atlanterhavet, helt ned til om-kring 40°S, hvor de fremherskende vesten-vinde kunne få lov til at blæse ham forbi Kap det Gode Håb til Mossel Bay, hvorfra han vendte hjem.

Vejen til Indien lå åben, drømmen om krydderier kunne blive til virkelighed. Der-for kunne Vasco da Gama, hvis job i mod-sætning til Dias' mere bestod i at hyre de rigtige arabiske lodser til turen op ad Afri-kas østkyst og til krydset over Det indiske Ocean end at være opdagelsesrejsende, da også svare på råbet: "Må Djævelen annamme jer, hvad bragte jer her?" da han i maj 1498 ankrede op ud for Calicut: "Vi kom for at søge kristne og krydderier"⁶⁶.

Helt fra starten under Prins Henrik søgte portugiserne at holde de oplysninger, de fik om handel og navigation ned langs Afri-kas vestkyst og senere om Asien, hemmelige. Intet måtte offentliggøres og ingen op-lysninger måtte smugles ud af landet. I 1481 prøvede man at få forbud imod, at folk fra Genua og Firenze slog sig ned i Por-tugal, men forslaget blev trukket tilbage, da det fattige Portugal havde brug for gode forbindelser til de store finanscentre i Norditalien.

I 1504 indførtes dødsstraf for "at lække"

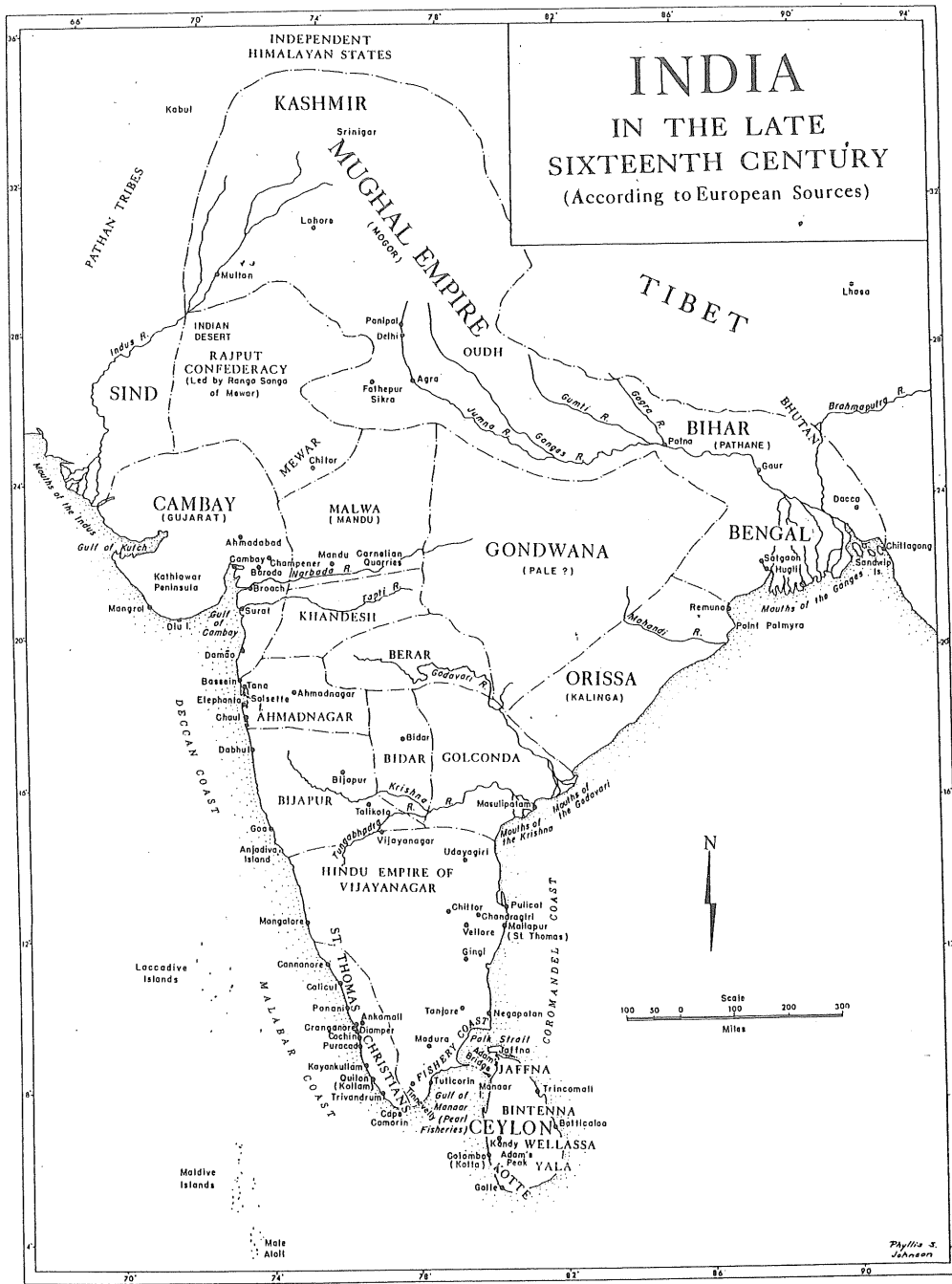
oplysninger vedrørende den syd- og nord-østlige navigation⁶⁷. Forbudet fik effekt, og fra ca. 1500 til 1550 blev der i Portugal ikke trykt en eneste bog om opdagelser og rej-ser rundt om Afrika til Asien.

Oplysninger om disse rejser slap dog ud alligevel. De udenlandske bankhuse, speci-elt de norditalienske og tyske, der havde penge i klemme, kunne ikke nøjes med de korte censurerede oplysninger, det officiel-le Portugal udsendte.

Ordentlige oplysninger var da heller ik-ke svære at få fat på. Man havde egne agen-ter i området, eller egne supercargoer på skibene. Men der var også interne proble-mer i det portugisiske statsmonopol, der drev handelen på Indien og andre områ-der i Asien, Casa des Indias, senere Estado da India. Den høje dødsrate blandt de an-satte gjorde nemlig, at man var nødt til at rekruttere mange udlændinge, ligesom det tætte samarbejde med den internationalt orienterede katolske kirke slap mange ud-lændinge indenfor. De, der overlevede, rej-ste på et eller andet tidspunkt hjem med den viden, de havde fået⁶⁸.

Omkring 1550 brød forbudet sammen, eller rettere det blev værdiløst. Rejsebeskri-velser begyndte at udkomme, og af de 375 bogtitler, der blev udgivet i Portugal mel-lem 1540 og 1600, handlede de 31 om Asi-en⁶⁹.

På det tidspunkt havde udgivere i det øvrige Europa allerede gjort det første sto-re arbejde. Da Vasco da Gama den 29. au-gust 1499 vendte tilbage til Lissabon, afgik en officiel og censureret meddelelse om begivenheden til Europas øvrige lande, men samtidig med den afgik også hemme-

Indien ca. 1600.
 India about 1600.

lige breve, hvori agenter fra udenlandske banker og handelshuse underrettede firmaet derhjemme om begivenheden.

Således Gerolamo Sernigi, født i Firenze 1453, nu bosat i Lissabon. Efter de Gamas tilbagekomst skrev han tre breve hjem, hvoraf vi her kun skal nævne de første to, da det tredje brev ikke blev udgivet på tryk før 1838⁷⁰.

I det første brev, skrevet lige efter at forløberen, skibet "Berrio", i juli var nået tilbage til Lissabon, fortælles det, at Calicut er større end Lissabon. Der er mange købmænd i byen, de er arabere, og de er rige, og det er dem, der sidder på hele krydderihandelen. Der er alle slags krydderier til salg i byen: "Kanel, peber, ingefær og brasilientræ. I andet brev fremhæves det, at kanelen er fra Ceylon, hvorfra man får den bedste kanel. Det nævnes også, at flere af de andre varer heller ikke bliver dyrket i området, men at de bliver sejlet til byen som stabelvarer.

I den tid, Vasco da Gama var i Calicut, hedder det, fra 21. maj til 25. august blev byen anløbet af ca. 1.500 arabiske skibe, hvoraf de største nåede op omkring 800 tons, der kom for at købe krydderier. Men skibene var dårligt byggede, mange af dem forliste undervejs, og så var de ikke armeret. Specielt det sidste blev for europæerne en både interessant og positiv overraskelse⁷¹.

I brevene fortæller Sernigi også, at ca. 80 år tidligere var byen blevet besøgt af en slags hvide kristne, der bar håret ligesom tyskere. De kom i skibe med fire master, havde fine stoffer og messingvarer med, for hvilke de købte krydderier. Med dette hen-

tydes uden tvivl til de store kinesiske maritime ekspeditioner under eunukken Cheng Ho, der fandt sted i årene 1405 til 1433⁷².

Sernigis breve blev trykt i det første af de store opsamlingsværker om rejser og opdagelser, man begyndte at udgive i 1500-tallet, og som gennem de næste par hundrede år skulle blive meget populære. Det var redigeret af en italiener, Francanzio di Montalboddo, og hed *Paesi Novamente Ritrovati*, og det blev udgivet i Vicenza i 1507. Brevene blev trykt igen i et senere opsamlingsværk, også redigeret af en italiener, Giovanni Battista Ramusio: *Delle Navigazioni e Viaggi*, trykt i første udgave i Venedig 1550, senere fulgte flere udgaver.

Den normale kilde til Vasco da Gamas rejse er ellers bogen *Roteiro*, eller Journal, en øjenvidneskildring, men da den, bortset fra meget korte uddrag, ikke blev udgivet før 1838, skal vi ikke her komme nærmere ind på den.

9. marts 1500 afgik anden portugisiske flåde på 13 skibe til Indien under ledelse af en ung adelsmand Petro Alvares Cabral. Den nåede frem til Calicut 13. september og returnerede til Lissabon i juli 1501. Straks efter begyndte oplysninger også fra den rejse at sive til resten af Europa.

Hovedkilden er en anonym øjenvidneskildring, muligvis skrevet af João de Sá, der havde været med som sekretær hos Vasco da Gama, og som også var med hos Cabral. Af andre kilder kan nævnes en beretning om Sydindien skrevet af en indisk kristen præst Fader Joseph, som Cabral bragte med tilbage til Lissabon. Fader Josephs skildring handler mest om levevis og religion, men da han, så vidt vides, er født og opvok-

set i Indien, er det nok en af de mest indsigtsfulde skildringer, vi har om området fra den tid.

Også efter Cabrals hjemkomst fulgte en række breve fra udsendte italienske forretningsmænd hjem til firmaet eller til italienske regeringskredse. Giovanni Matteo Cretico var sekretær hos Venedigs ambassadør i Spanien og Portugal. Han var i Lissabon, da Cabrals flåde ankrede op på reden den 23. juni 1501, og han skrev straks hjem til Doge Augustino Barbarigo: "De tog en stor last om bord til en pris, jeg frygter at fortælle, for de påstår, at de har købt en cantara (50 kg) kanel for en dukat eller mindre"⁷³.

Omkring 1480 havde Venedig i Indien opkøbt peber for 2¹/₂ til 3 dukater, hvorefter det kunne sælges i Europa for ca. 50 dukater, eller som nævnt ovenfor, efter toldforhøjelserne i Ægypten, ca. 110 dukater. I Creticos eksempel var der ganske vist ikke tale om peber, men om kanel, men når man tager i betragtning, at det først skulle sejles fra Ceylon til Calicut eller Cochin, og derefter gik syd om Afrika og undgik tolden i Ægypten, er der ikke noget at sige til, hvis venezianerne på det nærmeste har følt jorden gå under - hvis altså portugiserne forstod at udnytte fordelene.

Givanni Francesco de Affaitadi var ud af en bankfamilie fra Cremona. Også han var i Lissabon, da Cabral vendte tilbage, også han skrev hjem til firmaet i Italien, og også i det tilfælde må oplysningerne have sendt kuldegysninger ned ad ryggen på de forretningskredse hjemme, der læste brevene: "Og de begyndte at handle, så i løbet af ni dage var alle syv skibe fuldt lastede med krydderier. Og efter at skibene var fuldt la-

stede, sendte kongen yderligere 14 mindre skibe med krydderier, som de sendte tilbage, fordi de ikke kunne laste mere"⁷⁴.

Den anonyme beretning, Fader Josephs historie og brevene blev alle trykt i Montalboddos Paesi, der blev en europæisk bestseller. Den udkom i ikke mindre end 6 italienske, 6 franske og to tyske udgaver⁷⁵.

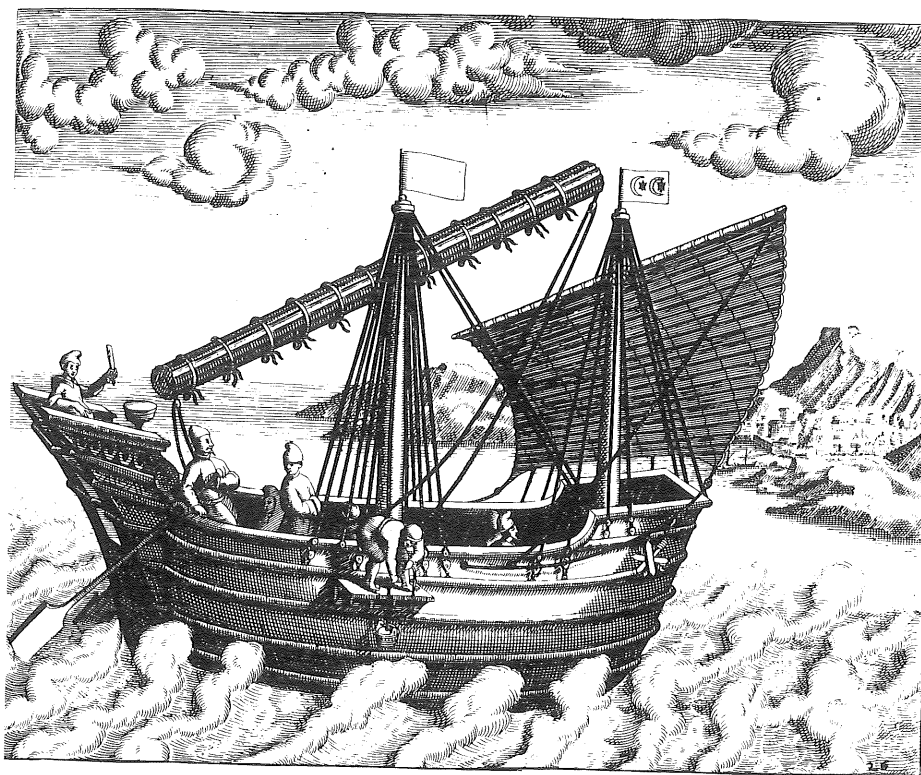
Af andre kilder til Cabrals rejse kan nævnes to venezianske dagbøger af Girolamo Priuli og Marino Santo, begge bøger har mange og grundige oplysninger om handelen på Indien. Hvor meget, de har cirkuleret i forretningskredse i Venedig, ved vi ikke, men de blev ikke udgivet før 1879-1903⁷⁶.

Leonardi Massari, eller som han også kaldtes, Ca Masser, var sendt fra Italien til Lissabon som forretningsspion. Hans rapporter hjem dækkede de første ni portugisiske rejser til Indien, men rapporterne blev ikke udgivet før 1845⁷⁶.

Også Bartolomeo Marchioni, Lissabons repræsentant for bankhuset Marchioni, skrev rapporter hjem. Marchioni familien var dybt involveret i det portugisiske eventyr, havde investeret i alle portugisiske rejser lige siden Vasco da Gama, havde penge i sukkerdyrkning på Madeira og havde finansieret Amerigo Vespuccis rejse i 1501. Heller ikke Bartolomeo Marchianis breve blev udgivet i samtiden, men måtte vente til 1938⁷⁷.

Kinesisk djunke. Orientalischen Indien 2. del. Von allen Völckern etc. ed. de Bry, 1598. Det kgl. Bibliotek. *Chinese junk. Orientalischen Indien, pt. 2, ed.: de Bry, 1598. The Royal Library.*

Schiff so in China gebräuchlich / deren Segel von Rohr/ vnd die Ancker von Holz gemacht.

Son-
 derlich aber haben sie grosse Schiff mit einem vordern vnd hindern Castell / deren in diesem Königreich also viel seind / daß ein Oberster des Meers vber die sechs hundert auff einen Tag zusam-
 men bringen kan. Diese werden meist in Kriegsläufften gebraucht. Es hat allda in allen Wasserflüssen/so grosse menge der Schiff / daß sie mehr Volckreiche Städte/als Wasserströme zusehn/scheinen. Denn die Schiffleute mit Weib vnd Kind auff denselben wohnen/auch allerley Krämerer/ so wol von essen speiß als andern Waaren/nicht anderst als in grossen Städten drauff treiben / derowegen auch viel seind / so niemals auff trucknem Landt gewesen / sonder sich jhr lebentlang in Schiffen verhalten. Ob wol mancherley Schiff in China zu finden / jedoch haben wir nur diese dem günstigen Leser vor augen stellen wollen/welche keine Segel von Gerücht vnd Leinwad/sonder von Rohr oder Riedt gemacht vnd zusammen gebunden haben/deren Ancker auch nicht von Eisen/sonder Holz / in form eines Sterns gemacht seind / welcher sie sich in Verführung der Kauffmannswaren gebrauchen.

En, der fik sin dagbog, eller rejseskildring, udgivet i sin samtid, var Ludovico di Varthema, født i Bologna omkring 1475. I 1502 rejste han fra Venedig, og selv om portugiserne på den tid sejlede syd om Afrika, rejste Varthema ad den traditionelle rute gennem Lilleasien til Indien. Han besøgte både Malabar- og Coromandelkysten, og derfra fortsatte han til Java og Sumatra.

Fra Calicut fortalte han, at der uanset portugisernes ankomst til Indien stadig var mange købmænd fra andre områder, hvoraf han nævner: Hormuz, Persien, Syrien, Tyrkiet, Ethiopien, Bengalen, Coromandelkysten, Ceylon, Quilon, Bhatkal, Dabul, Chaul, Gambay, Tenasserim, Pegu og Sumatra. Alene af arabere var der i byen omkring 15.000 fastboende⁷⁸.

Fra september til april (under NØ Monsunen) sejlede man fra Persien og sydkysten af Den arabiske Halvø over til vestkysten af Indien, som man havde gjort det lige siden Hippalo. Fra maj til august derimod (de tre første måneder af SV-Monsunen), smuttede man rundt om Cape Comorin og lå i læ på Coromandelkysten, hvor man gik i kystsejlad med krydderier⁷⁹.

I 1508 vendte Varthema hjem med et portugisisk skib syd om Afrika, og han var dermed den første, der rejste ud ad de gamle karavaneruter og hjem ad den nye rute syd om Kap det Gode Håb.

Efter hjemkomsten samlede Varthema sine oplevelser i en bog: *Itinerario de Ludovico di Varthema Bolognese*, der blev trykt i Rom i 1510. Hvad han havde skrevet blev en europæisk bestseller, vi kan her nævne følgende udgaver: Rom 1510 og 1517. Ve-

nedig 1518, og 1535 to gange. Milano 1519 og 1523. På latin udkom den i 1511, 1610 og 1611. På tysk 1515, 1516, 1518, 1548, 1610 og 1615. På spansk 1520, 1523, 1570 og 1576. På fransk 1556. På hollandsk 1563, 1615 og 1655, og på engelsk kom den i 1577. Af nyere udgaver kan nævnes en fransk fra 1882, italiensk 1885, engelsk 1885 og 1928. I alt kom den før 1618 i 24 udgaver på 7 forskellige sprog⁸⁰.

Fra Portugal kom stadig kun knappe officielle meddelelser. En skriftlig redegørelse om søvejen til Indien af Diego Pacheco, kong Manoel af Portugals ambassadør ved Vatikanet, blev trykt i Rom 1505, sammen med et påstået brev fra kong Manoel til hans broder Ferdinand af Aragonien.

Sidstnævnte blev samme år også udgivet i Nürnberg under titlen: *Den Rechtenweg aus zu faren von Liszbona gen Kallakuth*. En lille oplysende bog med sigte ikke alene på den almindelige offentlighed i Sydtyskland, men sikkert også på de mange bankhuse i området: Fuggerne, Welserne, Imhoferne og andre, der ligesom deres norditalienske kolleger, var dybt involveret i det portugisiske eventyr⁸¹. De tyske bankhuse har dog næppe, i lighed med deres italienske kolleger, villet nøjes med det, og med hensyn til deres investering ret uinteressante skrift på kun 4 sider.

I årene før 1520 blev i Portugal skrevet to af 1500-tallets hovedværker om Indien. Det var Tomé Pires: *Suma Oriental*, der handlede om landene i Asien fra Det røde Hav til Japan skrevet omkring 1512, og Duarte Barbosa om landene omkring Det indiske Ocean skrevet omkring 1517. Beg-

ge forfattere havde arbejdet for Estado da India og havde været udstationeret i Asien. Barbosa fra 1502 til 1516. Begge værker har da også et væld af oplysninger, men hvad kunne det hjælpe samtiden, når de også begge blev ramt af det portugisiske forbud. Bortset fra et kort uddrag af Barbosa, der blev smuglet ud og trykt i et italiensk opsamlingsværk fra 1550, Ramusio: *Della Navigazioni*, blev Barbosa ikke udgivet før 1813 på portugisisk og på engelsk i 1865 og 1944. Tomé Pires kom på portugisisk i 1944 og er aldrig blevet oversat til andre sprog⁸².

Heller ikke de to hovedkilder til Vijayanagars historie, portugiserne Domingo Paes og Fernão Nuniz, der besøgte Vijayanagar i 1520 og 1535, skal vi komme nærmere ind på, da de beretninger ikke blev udgivet før 1890. En engelsk udgave kom i 1900⁸³.

Omkring 1520 fik venezianeren Gian Battista Ramusio den ide at samle tidens kendte rejseskildringer i et stort opsamlingsværk. I 30 år arbejdede han, før første bind af *Delle Navigazioni e Viaggi* så dagens lys i Venedig i 1550. Heri blev samlet, hvad Ramusio kunne få fat i af nye skildringer, men også nogle af de ældre kom med, som Marco Polo, Odoric, de Conti og de Santo Stefano. Første bind handler om Afrika og det sydlige Asien. Andet bind fra 1559, udgivet to år efter Ramusios død, handler om Centralasien, Rusland og de nordlige farvande, medens tredje bind, der kom i 1566, handler om Amerika⁸⁴. Også Ramusios værk blev populært, og det blev på italiensk genoptrykt fra 1563 til 1574 og fra 1583 til 1613.

I senere udgaver af Ramusio bind I fin-

des et uddrag af en portugisisk beretning, der kom i Portugal fra 1552. Det var João Barros store værk *Decades*, historien om portugisernes opdagelser og opbygning af kolonier i Asien. Barros havde ikke selv været i Asien, men i 40 år havde han arbejdet for Estado da India i Lissabon, og det var i forbindelse med det arbejde, at han fik sit store kendskab til emnet. Værket er da også almindeligvis anset for at være det bedste, der kom i samtiden, men bortset fra uddragene i Ramusio var det ikke meget, samme samtid bemærkede Barros store indsats.

Så var Fernão Lopez de Constanhedas: *Descobrimento e Conquista de India pelos Portuguezes* i 8 bind, der begyndte at udkomme i 1551, straks mere populær, og blev oversat til både spansk, fransk, italiensk og engelsk.

I 1563 stod Cesare de Fredericii ud fra Venedig med kurs mod Cypern og derfra via Aleppo ad de gamle karavaneruter til Hormuz, Indien og videre til Malaccahalvøen. I de næste 18 år rejste Fredericii rundt i Asien, handlede og så sig om, og i alle årene førte han nøje dagbog over sine oplevelser.

Efter hjemkomsten til Italien omkring 1571 blev Fredericis dagbøger redigeret og omskrevet af Andrea Muchio, og i 1587 blev de udgivet i Venedig som *Viaggio de M. Cesare de Fredericii nell'India Orientale et Oltre l'India*. Allerede året efter blev de oversat til engelsk af Thomas Hickok: *The Voyage and Travaile of M. Caesar Frederick Merchant of Venice into the East India and beyond the Indies*⁸⁵.

I bogen findes bl.a. en god og grundig skildring af perlefiskeriet i Manaargolfen

og en del om den politiske situation på Ceylon. Coromandelkysten derimod var der tilsyneladende ikke meget at komme efter, hverken for køb eller salg.

Til gengæld kunne man læse noget interessant om peber. For Fredericii fortalte, at peber i modsætning til andre varer, blev styrtet løst ned i lasten, som bulklaster, så det udfyldte alle huller og sprækker mellem lastens andre varer. Dernæst kunne han fortælle, at på trods af portugisernes magt var: "Den peber, der gik til Portugal, ikke så god som den, der gik til Mecca - araberne i Mecca giver en bedre pris, får den renere, tørrere og bedre behandlet"⁸². På trods af portugiserne levede de arabiske købmænd og karavaneruterne nemlig endnu, og tilsyneladende så godt at de fik de bedste varer.

Årsagen var, at Estado da India aldrig var blevet et handelsforetagende, på den måde vi forstår ordet: Som et firma, der lever af at købe og sælge til en konkurrence-dygtig pris. Estado da India var mere at betragte som et statselskab, hvis væsentligste opgave var at opkræve told og afgifter og at fremme den portugisiske kolonisering af de nyligt erobrede oversøiske områder.

Portugiserne kvalte ikke de gamle karavaneruter, tværtimod, de tjente penge på at beskatte dem. Allerede i 1519 var Venedig kommet overens med Det osmanniske Rige om en fornuftig afgift på varer i transit, og siden var også franske og engelske købmænd dukket op for enden af karavaneruterne i Smyrna og Aleppo.

Prisen på krydderier på markedet i Lissabon blev derfor ikke sat efter de omkostninger, der var på ruten syd om Afrika, men ud fra den pris man holdt på karava-

neruterne. Estado da India forsøgte altså ikke at dumpe Venedig ud af markedet, men at opnå omkostningsforskellen mellem de to ruter i ekstra fortjeneste⁸⁷. Endnu i 1600 gik 70% af Europas peberimport, 60% af krydderierne og 100% af silkeimporten via karavaner⁸⁸.

Systemet gav en kunstig høj pris på markedet i Lissabon. Men ikke så høj, som man måske skulle tro, for så stor var prisforskellen mellem kamel og skib endnu ikke blevet, risikomomenterne ved de to transportformer taget i betragtning. Alligevel, prisen var for høj, og for den, der kunne komme ind og bryde portugisernes monopol på ruten syd om Afrika og evt. belære dem lidt om moderne forretningsmetoder, var der virkelig mange penge at tjene.

Det var, hvad der skete, da hollænderne med Vereenigten Oostindische Companie (VOC) og englænderne med East India Company (EIC) omkring 1600 dukkede op, slog portugiserne og venezianerne ud og fik lagt handelsruten mellem Europa og Asien syd om Afrika.

De engelske og hollandske handelskompagnier havde altså et klart mål. Det samme kan siges om den geografiske litteratur, der udkom i de to lande. I England startede den geografiske litteratur i 1553, da en ung kandidat fra Cambridge, Richard Eden, udgav: *A Treatyse of the Neuwe India*, en engelsk oversættelse af den tyske geograf Sebastian Münsters værk *Cosmographia*, der var blevet udgivet i Tyskland i 1544 og siden blevet en bestseller, der udkom i 46 udgaver på 6 sprog⁸⁹.

I 1555 udgav Richard Eden *Decades of the*

neuwe World of West India, det første opsamlingsværk, der blev udgivet på engelsk. Richard Eden døde i 1576, medens han var ved at forberede anden udgaven. Den blev redigeret færdig af hans elev Richard Willis og udgivet 1577 under titlen: *Travayle in the West and East Indies*.

I sin *Decades* fra 1555 slog Eden til lyd for, at England skulle grundlægge kolonier i Nordamerika i det senere Virginia. Hensigten med Edens arbejde var dermed klarlagt, de oversøiske områder skulle markedsføres for den engelske befolkning. Portugiserne og spanierne skulle ikke have dem for sig selv.

I den opfordring var Eden ikke alene. Humphrey Gilberts: *A Discourse of Discoverie for a New Passage to Cataia*, London 1576, var en opfordring til at finde Nordvestpassagen. En opfordring, der blev gentaget i John Davies': *The Worlds Hydrographical Description*, London 1595.

Også portugisiske og spanske bøger oversat til engelsk begyndte at dukke op. John Frampton oversatte i 1579 Bernardino de Escalantes: *A Discourse of the Navigation which the Portuguese Do Make to the Realms of the East*. Nicholas Lichfield oversatte Lopes de Castanhedas: *Historie of the Discoverie and Conquest of the East Indies*, London 1582.

Den største engelske udgiver blev dog Richard Hakluyt, født 1552, uddannet på Westminster School og i Oxford. Også Hakluyt ville vække sine landsmænd til ædel dåd i de nyopdagede områder i øst og vest, og også han gik ind for, at England skulle anskaffe sig kolonier i Amerika.

Hakluyts hovedudgivelse blev det store opsamlingsværk om engelske rejser: *The*

Principall Navigations Voyages and Discoveries of the English Nation, som begyndte at komme i 1589. Allerede på det tidspunkt rejste englænderne så meget, at en ny og stærkt udvidet udgave i tre bind måtte udgives.

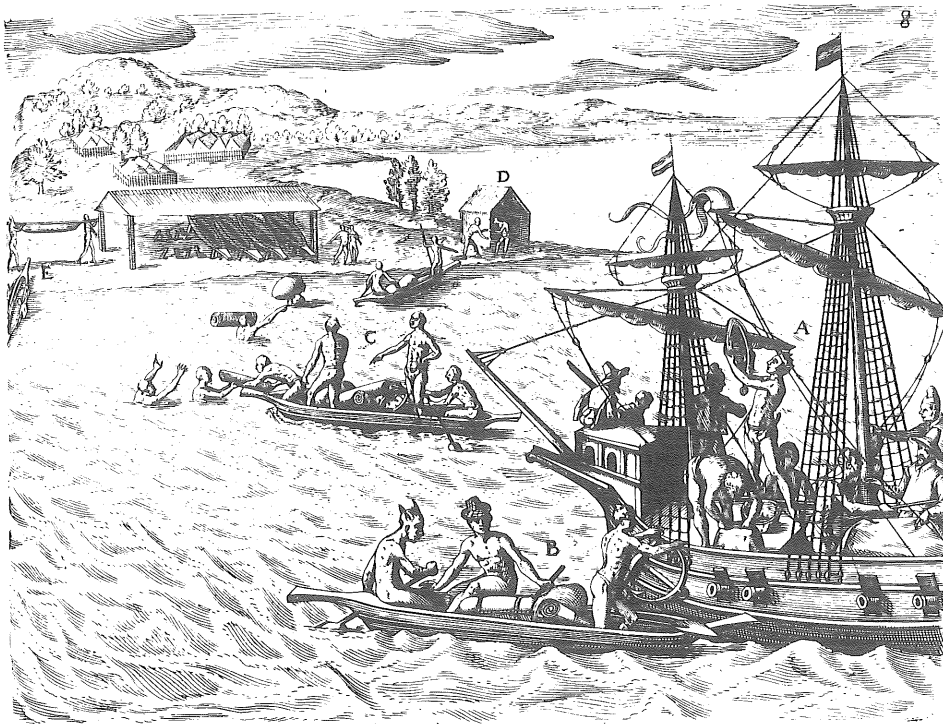
Efter Richard Hakluyts død i 1616 blev arbejdet fortsat af Samuel Purchas, der i 1625 begyndte at udgive sin *Hakluyt Posthumus* eller *Purchas His Pilgrimes, Contayning a History of the World in Sea Voyages and Lande Travells by Englishmen and Others*, i fire bind.

Ved siden af de store opsamlingsværker kom også mindre rejsebeskrivelser, de fleste om Amerika, men også enkelte om Asien. Langt de fleste engelske beskrivelser blev dog udgivet i opsamlingsværkerne, og det blev med tiden en imponerende samling. Ikke mindst fordi EIC forlangte meget nøje protokoller og journaler fra de rejser, de begyndte at udsende i årene efter 1600. En del kom i Purchas, men det var efter 1618, mens andre i nyere tid er udkommet gennem Hakluyt Society, der begyndte at udkomme i 1847.

Væsentligt er dog at huske, at i England blev rejselitteraturen udgivet før eller samtidig med grundlæggelsen af handelskompagnier og kolonier, som led i markedsføringen af varen: Den fulgte ikke efter, som i Portugal og Spanien.

Også inden for den hollandske litteratur finder man samme mønster. Den vigtigste af de hollandske forfattere, Jan Huyghen van Linschoten, blev født i Harlem i 1563. Fra 1576 arbejdede han i Spanien, og derfra tog han til Portugal, hvor han blev ansat i Estado da India. Fra 1583 til 1592 levede han i Goa, og det var på hjemvejen derfra,

VIII.
Von der Indianer Schiffahrt vnd
 welcher Gestalt sie mit den Holländern handeln.

In dieser Figur wirdt fürgebildet wie sie mit ihren Nachen oder Canoe, welche sie auch Hen nennen/ auff dem Meer fahren/vnnd ihre Handiierung treiben/ welche auß einem Baum gemachte seyn. A. Zeiget an ein holländisch Schiff das dahin kompt/sein Gewerb zu treiben. B. Ist wie die Indianische Kauffleut an das holländisch zu kommen pflegen/mit ihnen zu handeln. C. Ist wie diese Kauffleut mit ihren erkaufften Wahren ans Landt fahren/vnnd wie die Suringer oder Tagelöhner ihnen bis an halb ins Wasser entgegen gehen/die Wahren ans Landt oder wo sie hin sollen/zu tragen. D. Ist des Königs Zollhaus/da diese Kauffleut des Königs Zollner den Zoll von allen erkaufften Wahren erlegen müßsen. E. Wie sie ein Nachen ans Landt ziehen/vnd wie sie ihn zu den andern vnter das Schopp ins trucken tragen.

IX. Von

han begyndte at samle sammen til sit store værk: *Itinerario Voyage ofte Schipvaert van Jan Huyghen van Linschoten naer Oost ofte Portugales Indien i houdende een corte Beschrijvinghe der slever Landen ende Zeecusten* (Rejsebeskrivelsen om sørejse gjort af Jan Huyghen van Linschoten til det østlige af det portugisiske Indien, indeholdende en kort beskrivelse af landet og dets kyster).

Bogen var i tre bind. Første bind, *Itinerario*, handler om van Linschotens egne oplevelser, andet bind, *Reysgeschrift van die Navigation der Portugaloyers in Orienten*, omhandler søruterne mellem Europa og Indien, Amerika og rundt om Afrika. Specielt havde dette bind væsentlige oplysninger om navigationen gennem Malaccastrædet og op til Kina. Endelig fulgte så tredje bind: *Beschrijvinghe van die Gantsche Custe*

Hollandske skibe handler med indfødte, der kommer ud med deres varer lastet i kanoer. Fig. D viser toldkontoret, hvor handelsfolkene betalte told af de varer, de havde købt ude på det hollandske skib. Orientalischen Indien 6. del: Warhafftige Historische Beschreibung des gewaltigen Völtreichen Königreichs Guinea. Orientalischen Indien, som var del af de Bry's Petits Voyages udkom i 9 dele udgivet mellem 1597 og 1612. Udgivelserne gik stærkt i de år, von Linschotens Itinerario, der udkom i Amsterdam i 1596, blev udgivet som 2., 3. og 4. del af Orientalischen Indien i årene 1597 til 1600. *Dutch ships trading with natives who are sailing out with their goods loaded onto canoes. Fig. D shows the customs office where the merchants paid duty on the goods they had bought out on the Dutch ship. Orientalischen Indien pt. 6. Orientalischen Indien, which was part of de Bry's Petits Voyages, appeared in nine parts published between 1597 and 1612. In those years the publications followed swiftly upon each other; von Linschotens Itinerario, which came out in Amsterdam in 1596, was published as part 2, 3 and 4 of Orientalischen Indien in the years 1597 to 1600.*

van Guinea - - - over Cabo de St. Augustijn in Brasilien.

I årene efter deltog van Linschoten i de hollandske forsøg på at finde Nordvestpassagen, og i 1594 og 95 deltog han i ekspeditioner til Karahavet nord for Rusland.

Linschoten var ikke direkte involveret i dannelsen af VOC i 1602, men hans arbejde og bøger havde betydning. For det var ifølge råd i van Linschotens bøger, at VOC allerede fra starten lagde sit hovedkvarter på Java.

Ligesom Richard Eden og Richard Hakluyt mente også van Linschoten, at hollænderne burde være med på den anden side af Afrika. Estado da India var ueffektivt, bureaukratisk og gennemkorrumperet. Ingen vidste det bedre end van Linschoten, der i 9 år havde arbejdet for det ude i Goa. Vi skal her også huske, at Portugal siden 1580 havde været forenet med Spanien. Så et slag mod Portugal ville også være et slag mod det Spanien, som Holland, De spanske Nederlande, havde gjort oprør imod.

Linschotens bog blev populær. Allerede i 1598 kom den i engelsk oversættelse. Tysk udgave fulgte samme år. I 1599 kom den i to forskellige latinske udgaver, og i 1610 kom den på fransk.

Der fulgte flere hollandske bøger. Cornelis Houtmann: *Verhael van de Reyse by de Hollandsche Scheppen gedaen naer Oost Indien*, Middleburg 1597, handler om den første hollandske ekspedition til Sumatra og Java. Samme emne havde også Neck og Warwijk: *Journal ofte Dagh-Register*, Amsterdam 1600. Også de bøger blev oversat til både tysk og engelsk.

Også i Frankrig var der stor interesse for bøger om den nyopdagede verden uden for Europa. Skønt man i Frankrig fortrinsvis beskæftigede sig med områderne i den nye verden: Brasilien, Louisiana, Florida og Canada, så var man også optaget af det, der skete i Asien. Allerede tidligt i 1500-tallet var skibe fra Dieppe begyndt at sejle på Asien. I 1601 grundlagdes et ostindisk kompagni i St. Malo. Det store franske ostindiske kompagni kom derimod sent. Da det endelig kom, Le Compagnie de l'Orient, fra 1642, holdt det kun i ti år, da det brugte alle sine ressourcer i et håbløst koloniseringsforsøg på Madagascar⁹⁰. Først i 1664 fik Frankrig med Colberts: Compagnie des Indes Orientales, et kompagni, der på lige fod kunne tage konkurrencen op mod VOC og EIC:

Blev det ikke til så meget med kompagnierne, så kom der i Frankrig meget litteratur, dels skrevet af franskmænd, dels oversat fra portugisisk og spansk. En optælling viser, at der i Frankrig mellem 1480 og 1609 blev udgivet ikke mindre end 100 bogtitler om Asien, 80 om Lilleasien, og hvad nok er lidt overraskende, kun 40 om Amerika⁹¹.

Også i Tyskland blev der udgivet rejselitteratur. Sebastian Münsters *Cosmographie* er nævnt, men der kom mere. Tyskland fik ingen store opdagelsesrejsende eller handelskompagnier, men Tyskland kom med i finansieringen af eventyret, og så fik landet noget andet, for det var her, at der i løbet af 15-1600-tallet blev udgivet nogle af de største og kostbareste udstyrede opsamlingsværker, der overhovedet blev udgivet i Eu-

ropa. Den første, der kom, var Sigmund Feüerabend: *Warhafflige Beschreibunge aller Teile der Welt* i 2 bind, trykt i Frankfurt 1567. Den fik snart følge af flere.

Familien de Bry var protestantiske flygtninge fra Liege. Efter 1570 slog de sig ned som bogtrykkere i Frankfurt, og her begyndte de at udgive et stort opsamlingsværk: *Collectiones Peregrinationum in Indiam Orientalem et Indiam Occidentalem*, i alt 24 bind, rigt illustrerede, blev det til i årene mellem 1590 og 1634. Værket var delt i *Grand Voyages* og *Petit Voyages*, rejser i Indien var under det sidste, og værket kom både på latin og på tysk⁹².

Levinus Hulsius var også religiøs flygtning, han var fra Gent, og også han slog sig ned i Frankfurt, hvor han i 1588 begyndte at trykke et større opsamlingsværk, ikke helt så flot i udstyret som de Bry's, og rettet mod et publikum der nok var interesseret, men som havde færre penge. Værket selv derimod blev endnu større end de Bry's, 69 bind frem til 1663.

Efter et næsten totalt brud efter ca. 600 e.Kr. og frem til Marco Polo i 1290'erne, begyndte europæerne igen at rejse og skrive om Asien. I århundredet efter Marco Polo dukkede flere bøger op, men rigtig fart tog det først efter 1500, da portugiserne fandt syd om Afrika. Skønt det ikke var portugiserne, der fik lagt handelsruterne

Titelbladet til Christiern Smid: *En Sandferdig Beskriffuulse etc.* Hamborg 1559. Det kgl. Bibliotek.

The title page of Christiern Smid: En Sandferdig Beskriffuulse etc. (A True Description). Hamborg 1559. The Royal Library.

En Sandferdig bestriff-
uelse om som wilde Mennsker oc Dyr
wdi Indiē/ oc saa wdi andre omliggendis Land
skab oc Konge Riger baade til Vand oc land/er seet.
Prentit wdaff ith aff Christiern Smids
Sendebreff/som er fød wdi Länn:borg/der wdi giff
uer hand tilkende/at Tydske Nation/er nu paa den
netid frem for andre Land/ith Jorderigis paradiß/
oc der nest rigelige begaffue med Guds Ord /
Det kunde wy Tydske icke fuldkommelige
nock Tacke Gud der før.

syd om Afrika, så var de stadig de første, der nåede rundt, og de første der skrev om det. Det var derfor også dem, der for alvor fik bragt bevidstheden om Asien ind i de europæiske hjem og frem mod den placering, verdensdelen i dag har i europæernes bevidsthed.

I slutningen af århundredet, da hollænderne og englænderne kom med, blev litteraturen så righoldig, at en artikel som denne må vælge mellem det vigtigste eller en endeløs opremsning af titler. Vi skal her også huske, at vi kun har berørt Indien og Ceylon, ikke Kina og Japan, to områder, der, efterhånden som århundredet skred frem, optog en stadig større del af litteraturen.

Vi kan også gentage, at i Portugal og Spanien fulgte litteraturen efter rejserne og grundlæggelsen af handelskompagnier, mens den i Holland og England for en stor del kom før eller samtidig. I Frankrig var der udgivelser, men her kom handelskompagnierne længe efter litteraturen, mens man i Tyskland havde litteratur, men uden at den førte til grundlæggelsen af handelskompagnier.

I Danmark blev forløbet noget anderledes. I 1616 var Ostindisk Kompagni blevet grundlagt, og i august 1618 afgik jagten "Øresund" med kurs mod Indien og Ceylon.

På det tidspunkt var der på dansk kun udkommet én bog om tidens opdagelser, Christiern Smid: *En sandferdig Beskriffuise om som wilde Mennisker oc Dyr udi Indien oc saa udi andre omliggendis Landskab oc Konge*

Riger baade til Wand oc Land er seet. Trykt i Hamborg 1559⁹³.

Forfatteren var tysker. I årene fra 1548 arbejdede han for portugiserne i Indien, og i en række breve hjem til familie og venner fortalte han om rejsen ud og opholdet i Indien.

Christiern Smid vidste noget om Indien, ingen tvivl om det. I månederne fra oktober til marts kunne man sejle fra Det røde Hav og Persergolfen til Calicut, hvor man opkøbte krydderier og derfra kunne man: "Sejle til Fida, der er en havn til Mecca, hvorfra de fører krydderier til Cairo og Alexandria" - så smutter den - "udi i søen er fiske lige som heste". Christiern Smid boede og arbejdede i Indien, han kendte landet, men alligevel får han midt i det hele indplaceret en lang række af de fabler, som vi kender fra den klassiske verdens skildringer: Mennesker med hundehoveder, folk hvis munde er så små, at de må suge deres mad op med halmstrå, andre har slet ingen mund. Der er folk, der har seks hænder, andre må nøjes med seks fingre i alt, medens andre igen er skabt som halvt menneske og halv hest.

Efter disse, forfatterens baggrund taget i betragtning, nok lidt overraskende oplysninger, vender Christiern Smid tilbage til det Indien, han ved noget om, men hvorfor dette glimt ind i den klassiske verdens fabler? Måske har han troet på det. Måske har han blot ville vise, at han var en dannet mand, der kunne sine klassikere. Forklaringen kan dog også være, at Christiern Smid befinder sig midt i et vadested, måske lidt sent tidens øvrige litteratur taget i betragtning, men han står der, ikke desto mindre,

midt i strømmen, modtager hele den ny tids viden, men uden at han tør sige farvel til den gamle verdens fabler.

Fra Goa, fortsætter Christiern Smid sin fortælling, afgik hvert år skib til "Orienten" for at opkøbe kanelbark: "Thi det gror ikke andre steder". Med Orienten menes uden tvivl Ceylon. Det kan undre, at forfatteren bruger det navn, for når det gælder øer længere væk, er han udmærket bevandret: "Der afgår også hvert år fra Goa et eller to skibe til kongeriget Banda for at hente hvid muskat og muskatblomme, klimaet er usundt, og almindeligvis dør de hvide, således at de sorte er alene om at føre skibet tilbage til Cochin". Og han fortsætter: "Fra Cochin afgår også skib nordpå til Sindis, det er et stort land, og der bor en mængde mennesker i det". Vel nok en af de første henvisninger, vi har i en trykt dansk bog, til Kina.

Christiern Smid fik set sig om i portugisernes tjeneste: Mozambique, Hormuz, Indien, Malacca og Molukkerne. I breve hjem fortalte han om sine rejser og oplevelser, og om hvordan han skal på endnu nogle rundrejser, før han, om Gud ville, kunne stævne hjemad. Han havde hjemve, savnede sine forældre, sine søskende og sine venner. Hans konklusion var da også: "Tyskland det må vel udi disse tider og denne verden være paradiset, så rigeligt har den allermægtigste Gud udstyret Tyskland med brød, fisk, øl og vin".

Efter Christiern Smid gik der 60 år, før der igen på dansk udkom en rejsebog om Indien. Det var en beretning om den første danske flådes rejse til Indien, skrevet af flå-

dens øverstbefalende Ove Gjedde. Beretningen var hjemsendt fra Taffelbayen, og dermed før flåden var nået til Indien, men da flådens mål var Indien, tillader vi os at nævne den alligevel: *Relation oc wisz Beretning fra de danske Skibe: "Elephanten", "David", "Christian", "Københaffn" oc "Øresund" som til Keyserdom Ceilon erre forskicked, under Offue Giedde, Gesandte oc Admiral offuer Samme Flode*". Trykt København 1620⁹⁴.

To bøger, det er ikke meget. Vi kan derfor roligt konkludere, at når det gælder den store bølge af opdagelseslitteratur, der i 1500- og begyndelsen af 1600-tallet gik hen over Europa, satte den sig ikke mange spor i danske trykkerier.

Tilbage er spørgsmålet, hvad blev importeret? Hvad kom ad den vej til at stå af udenlandsk litteratur i danske bogreoler? Det spørgsmål er straks sværere at besvare, men nogle oplysninger har vi da.

Danmarks ældste bibliotek er Universitetsbiblioteket grundlagt 1482. I årene omkring 1618 bestod det af en række afdelinger, hvoraf vi her skal nævne de vigtigste:

1: Bibliotheca Vetus på ca. 950 bind og 325 manuskripter. Hovedparten af samlingen omhandlede teologi, der var en del klassisk litteratur, men af titler, vi her kan bruge, var der kun en: Sebastian Münster: *Cosmographie*, Basel 1550⁹⁵.

2: Bibliotheca Franciscana, arvet efter Frands Willumsen, tolder i København og kannik i Lund ⁹⁶. Også det bestod mest af teologi. Og også der finder vi Sebastian Münsters bestseller, men ikke stort andet⁹⁷.

3: Bibliotheca Lymvica, der var en testamenterisk gave fra Dr. Anders Lemvig, pro-

fessor i medicin. I alt 1864 bind og 175 manuskripter. Også der var langt den overvejende del teologi, der var en del medicin, hvad ikke kan undre, en del klassisk litteratur, muligvis stammende fra Anders Lemvigs svoger, Jakob Madsen, der var professor i græsk⁹⁸. Med hensyn til bøger om rejser og opdagelser derimod, var der ikke meget, ikke engang Sebastian Münster.

Den væsentligste afdeling var en boggyve fra kongehuset, eller fra Christian IV, i 1605 på i alt ca. 2.000 bind¹⁰⁰. I tidsregistret fra Universitetets reformationsfest i 1617 står: "1605 Kongens Bibliothek paa Slottet giffuet til Academien oc flyttet til Academiens Bibliothek 10. Januarii"¹⁰¹.

Om det nu var hele kongens bogsamling er usikkert, men det har været en så væsentlig del, at vi ved gennemgang af titlerne, der fortrinsvis var indkøbt af Frederik II og Christian III, får et godt indtryk af det litterære milieu, der omgav kongerne¹⁰² - for så vidt de altså har læst i dem. Også i kongehusets bogsamling var teologien og de klassiske forfattere stærkt repræsenteret: Herodot, Ptolemæus og Plinius, men bortset fra dem, og den stadig tilbagevendende Sebastian Münster, så finder vi kun en titel, vi kan bruge, nemlig: Ludovico Varthema: *Patritii Romani Novum* i tysk udgave fra 1554¹⁰³.

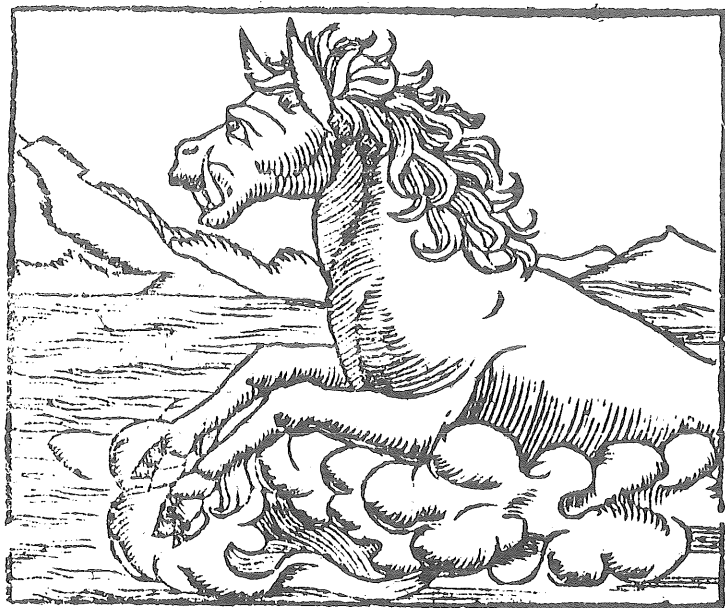
1728, onsdag den 20. oktober, udbrød ved ottetiden om aftenen den store københavnske ildebrand. Torsdag eftermiddag nåede flammerne Regensen og Købmagergade, hvorfra der var kort vej over til Trinitatis kirke, på hvis loft Universitetsbiblioteket havde til huse. Ved midnat brød loftet sammen, flammerne slog op over kirkebyg-

ningen, og hele biblioteket, landets ældste og største, styrtede ned i kirkerummet og gik totalt til grunde.

I årene efter blev biblioteket genskabt, bl.a. ved ny donation på ca. 2.000 bind fra Kongehuset. Hvilke titler den gave indeholdt vides ikke. Men der kan ikke have været megen tidlig rejselitteratur imellem, for bortset fra enkelte hollandske værker er Universitetsbiblioteket i dag stort set uden rejselitteratur vedrørende Indien trykt før 1618.

Det kongelige Bibliotek, derimod har en stor samling af den litteratur. Biblioteket blev dog først grundlagt i 1660'erne, med Frederik III's privatbibliotek som grundstamme. Dertil kom yderligere i årene efter 1660 tre store privatbiblioteker: Den gersdorffske Bogsamling fra rigshofmester Jochum Gersdorff, Den uldfeldske Bogsamling fra Laurits Uldfeldt, til hvilken juristen og historikeren Peder Hansen Resen købte en del bøger under en rundrejse i Spanien. Endelig var der Peder Lauridsen Scavenius bogsamling, også for en stor del indkøbt under rejser i udlandet.

Fra de fire samlinger stammer en del af Det kongelige Biblioteks ældre rejsebøger. I kataloget til f.eks. Peder Scavenius' bogsamling på i alt 5840 bind finder man en del ældre rejselitteratur. Det meste, som Samuel Purchas: *His Pilgrimes*, trykt efter 1618, men der er også en del som f.eks. Ramusios: *Delle Navigazioni*, der er trykt før. Der er f.eks. *Beskrivelse af de Sunde der nordover Amerika fører mod øst til Kina og Japan og som er opdaget af Henry Hudson*, i latinsk udgave fra 1603, et værk, der jo nok kunne interessere en dansker fra tiden lige efter

Svømmende hest. Fabeldyr fra Sebastian Münster: *Cosmographie*. Basel 1578. *Cosmographie* blev populær, alene på Det kongelige Bibliotek eksisterer der i dag i 10 forskellige udgaver trykt mellem 1537 og 1628. *A swimming horse. A fabulous animal from Sebastian Münster's Cosmographie, Basel 1578. Cosmographie became very popular; in the Royal Library alone there are today ten different editions printed between 1537 and 1628.*

der ved de to lejligheder blev flammernes bytte vides ikke, men tilbage i biblioteket af i dag er kun H. Middleton: *The Adventures and Escape of Sir Henry Middleton in af Voyage to the East Indies 1610-11*, trykt i London 1807.

1600, men alligevel: efter de fleste af de store udenlandske forfattere og udgivere som Varthema, Feuerabend, de Bry, Hulvius, van Linschoten, Eden og Hakluyt, kigger man forgæves.

Tilbage i hendes Majestæt Dronningens Håndbibliotek er der heller ikke meget. Igen er der her nogen usikkerhed, da en del af biblioteket gik til ved Christiansborgs brand først i 1794 og dernæst i 1884. Hvad

Portugiserne fik opdagelser, kompagnier og litteratur. Holland og England fik litteratur, opdagelser og kompagnier. Tyskland fik litteratur, men ingen kompagnier, men hvad med Danmark? Danmark fik et ostindisk kompagni, på et tidligt tidspunkt ovenikøbet, men fik vi også del i den litterære bølge?

I årbøgerne fra Jesuittermissionen i Madras står: "1620 I Juli dette Aar ankom tre Skibe med Kættere fra Danmark"¹⁰⁶ - måske var der tale om kættere på mere end en måde.

Trykte kilder

Battuta, Ibn: *Travels in Asia and Africa*. London 1984.
Boorstin, Daniel J.: *The Discoverers*. London 1983.
Brunt, P. ed: *Arrian: History of Alexander and Indika*. Loeb Classical Library. London 1976.
Bruun, Chr. ed: *Bibliotheca Danica*. 2. bind. København 1886.

Burnell, A. Coke: *The Voyage of John Huyghen van Linschoten to the East Indies*. Hakluyt Society. London 1885.

Furber, Holden: *Rival Empires of Trade in the Orient 1600-1800*. Minneapolis 1981.

- Gernet, Jaques*: A History of Chinese Civilization. London 1987.
- Grant, Michael*: Greek and Latin Authors 800 B.C. - 1000 A.D. New York 1980.
- Greenlee, W.B.*: The Voyage of Pedro Alvares Cabral to Brazil and India. Hakluyt Society. London 1938.
- Hakluyt, Richard*: The Principal Navigations Voyages and Discoveries of the English Nation. Vol. V. Glasgow 1904.
- Heiberg, Knud*: Danskernes ankomst til Tranquebar. Kirkehistoriske Samlinger. 5. rk. bind IV. København 1907-08.
- Hourani, G. Fadl*: Arab Seafaring. New York 1975.
- Jones, A.H.M.*: The Roman Economy. Oxford 1974.
- Lach, Donald F.*: Asia in the Making of Europe. Chicago 1965.
- Lauring, Kåre*: Marchelis Michielsz Boschouwer - Imperiebygger eller svindler. Handels- og Søfartsmuseets Årbog 1988.
- MacCrindle, John Watson*: Ancient India. London 1901.
- Major, R.H.*: India in the Fifteenth Century. Hakluyt Society. London 1857.
- Majumdar, R.C.*: The Mughul Empire. The History and Culture of the Indian People Vol. III. Bombay 1974.
- Markham, Clements*: Book of Knowledge. Hakluyt Society. London 1912.
- McCrindle, John Watson*: Ancient India as Described by Ktesias the Knidan. Amsterdam 1973.
- Olsen, Gunnar*: Vore gamle Tropekolonier. Bind VI. København 1967.
- Parker, J. & Prottegeier, E.*: From Lissabon to Calicut. Minneapolis 1956.
- Parks, G.B.*: The Book of Sir Marco Polo the Venetian Concerning the Kingdoms and Marvels of the East. New York 1929.
- Parry, J.H.*: The Age of Reconnaissance. California 1981.
- Penrose, Boies*: Travel and Discovery in the Renaissance 1420-1620. New York 1975.
- Petersen, Carl S.*: Afhandlinger til Dansk Bog- og Bibliotekshistorie. København 1949.
- Rackham, H. ed*: Pliny Natural History. Loeb Classical Library. London 1942.
- Ravenstein, E.G.*: A Journal of the First Voyage of Vasco da Gama. Hakluyt Society. 1848.
- Reece, R.*: Roman Coins. London 1970.
- Rostowtzeff, M.*: The Social and Economic History of the Roman Empire. Oxford 1957.
- Rørdam, Holger F.*: Kjøbenhavns Universitets Historie. Bind III. København 1877.
- Salmon, E.T.*: A History of the Roman Empire 30 B.C. to 138 A.D. London 1974.
- Sastri, Nilakanta K.A.*: Foreign Notices of South India. Madras 1972.
- Scavenio, Petro*: Designatio Librorum. København 1665.
- Sewell R.*: A Forgotten Empire. London 1900.
- Smid, Christiern*: En sandferdig Beskriffuise om som wilde Mennisker oc Dyr udi Indien oc saa udi andre omliggendis Landskab oc Konge Riger baade til Wand oc Land er seet. Hamborg 1559.
- Smith, S. Birket*: Kjøbenhavns Universitets Bibliotek før 1728. København.
- Steensgård, N.*: Carracks, Caravans and Companies. Copenhagen 1972.
- Temple, R.C. Sir*: The Itinerary of Ludovico di Varthema of Bologna. London 1928.
- Warnington, E.H.*: The Commerce Between the Roman Empire and India. Cambridge 1928.
- Werlauff, E.C.*: Historiske Efterretninger om det store Kongelige Bibliotek. København 1844.
- Yule, Henry Sir*: Friar Jordanus Wonders of the East. Hakluyt Society. London 1863.
- Yule, Henry Sir*: Cathay and the Way Thither. Hakluyt Society. London 1913.

Utrykte kilder

RA: Københavns Universitet, Det akademiske Apparat. 1607-1701. Kataloger over Universitets Bibliotekets samlinger 1603.

Noter

- ¹ J.W. *McCrindle*: Ancient India as Described by Ktesias the Knidian. Fragment XXXI side 62.
- ² *Grant Michael*: Greek and Latin Authors 800 B.C.-1000 A.D.
- ³ *Samme*.
- ⁴ *Boorstin*: Discoverers s. 92-93.
- ⁵ *Lach*: Asia in the Making of Europe s. 6.
- ⁶ *McCrindle*: Ancient India as Described s. 5-6.
- ⁷ *Samme*, se indholdsfortegnelse til Indika med henvisninger.
- ⁸ *Samme* s. 7.
- ⁹ *Samme* s. 18.
- ¹⁰ *Samme* s. 32.
- ¹¹ *Samme* s. 11-12.
- ¹² *Samme* s. 17.
- ¹³ *Samme* s. 22.
- ¹⁴ *Lach*: Asia s. 9.
- ¹⁵ *Sastri*: Foreign Notices of South India s. 41.
- ¹⁶ *Rostowtzeff*: The Social and Economic History of the Roman Empire s. 66.
- ¹⁷ *Salmon*: A History of the Roman Empire s. 105.
- ¹⁸ *Strabo*: Geografi bog 2 kap. 5/12.
- ¹⁹ *Samme* bog 17 kap. 1/13.
- ²⁰ *Jones*: The Roman Economy s. 143.
- ²¹ *Plinius*: Natural History bog 6 kap 99/101.
- ²² *Samme* bog 6 kap. 26 101/104.
- ²³ *Samme* bog 6 kap. 24 87/89.
- ²⁴ *Hourani*: Arab Seafaring s. 24.
- ²⁵ The Commerce and Navigation s. 109.
- ²⁶ *Samme* s. 124.
- ²⁷ *Samme* s. 141.
- ²⁸ *Samme* s. 147-148.
- ²⁹ *Warmington*: The Commerce s. 108.
- ³⁰ *Samme* s. 118.
- ³¹ *Lach*: Asia s. 16-17.
- ³² *Boorstin*: Discoverers s. 97.
- ³³ *McCrindle*: Ancient India s. 160-161.
- ³⁴ *Gernet*: History of Chinese Civilization s. 127.
- ³⁵ *Rostowtzeff*: s. 66.
- ³⁶ *Samme* s. 169-170.
- ³⁷ *Warmington*: s. 139.
- ³⁸ *Lucidarius*: En folkebog fra middelalderen, blev skrevet i Tyskland lige før 1200 på foranledning af hertug Henrik Løve, for at give almindelige mennesker et indtryk af tidens lærdes syn på tro, geografi, zoologi etc. Første danske udgave var et manus fra slutningen af 1400-tallet, første trykte danske udgave var ved Gotfred af Ghemen fra 1510, Se s. 136-137.
- ³⁹ *Gernet*: s. 288-289.
- ⁴⁰ *Parks*: The Book of Sir Marco Polo s. 348.
- ⁴¹ *Samme* s. 349 note 7.
- ⁴² *Boorstin*: s. 139.
- ⁴³ *Sastri* s. 33.
- ⁴⁴ *Samme* s. 190-191.
- ⁴⁵ *Yule*: Cathay and the Way Thither s. 10.
- ⁴⁶ Disciplen Thomas, den tvivlende Thomas, rejste efter Jesus opstandelse østpå gennem Lilleasien til Indien. På sin rejse grundlagde han en række kristne menigheder i Lilleasien, Persien og ned langs kysterne af Indien. Han døde på østkysten af Indien og blev begravet på det sted europæerne senere opkaldte efter ham Sao Thomé.
- ⁴⁷ *Yule* Cathay and the Way Thither s. 173.
- ⁴⁸ *Samme* s. 147.
- ⁴⁹ *Samme* s. 148-149.
- ⁵⁰ *Yuole*: Wonders of the East s. 27-28.
- ⁵¹ *Samme* s. 31.
- ⁵² *Samme* s. 31.
- ⁵³ *Markham*: Book of Knowledge s. 32.
- ⁵⁴ *Samme* s. 42.
- ⁵⁵ *Majumdar*: Mughul Empire s. 482.
- ⁵⁶ *Samme* s. 500.
- ⁵⁷ *Lauring*: s. 97-99.
- ⁵⁸ *Major*: India in the Fifteenth Century s. 7.
- ⁵⁹ *Samme* s. 17.
- ⁶⁰ Torres Strædet er 185 km bredt, det er ganske vist ikke særlig stormfuldt, men det er så fyldt med klipper og skær, af forsikringsselskaber helt indtil dette århundrede nægtede at forsikre skibe, der skulle igennem strædet.
- ⁶¹ *Lach*: s. 62.
- ⁶² *Major* s. 3-4.
- ⁶³ *Samme* s. 5.
- ⁶⁴ *Samme* s. 10.
- ⁶⁵ *Olsen*; bind 5 s. 19.
- ⁶⁶ *C.V. Sølver*: Imago Mundi s. 269.
- ⁶⁷ *Lach*: s. 152.

- 68 *Furber*: Rival Empires s. 4.
 69 *Lach*: Asia s. 182.
 70 *Ravenstein*: First Voyage of Vasco da Gama s. 119-121.
 71 *Samme* s. 127, 139 og 137.
 72 Fra ca. 800 A.D. havde Kina været en af Asiens førende maritime nationer med handelsruter til Indien, Østafrika og Persergolfen. Kinas maritime storhedstid sluttede med en række stort anlagte ekspeditioner under ledelse af eunukken Cheng Ho i årene 1405 til 1433. Vi ved således, at der var kinesiske skibe i Calicut i årene omkring 1407, 1410, 1412 og måske i 1418, 1419, 1422 og 1430-31. Derefter holdt det op. Dynastiet Ming, der havde afløst dynastiet Yan i 1368, opgav enhver drøm om maritim ekspansion, koncentrerede sig om den indre udvikling og ikke mindst den mongolske trussel fra nord. Se bl.a. Gernet s. 400-402.
 73 *Greenlee*: The Voyage of Pedro Alvares Cabral s. 121.
 74 *Samme* s. 127.
 75 *Penrose*: Travel and Discovery s. 344.
 76 *Greenlee*: s. 130-131.
 77 *Samme*: s. 142.
 78 *Temple*: Itinerary of Ludovico di Varthema s. 61.
 79 *Samme* s. 62.
 80 *Samme* s. XVIII.
 81 *Parker & Pottengeier*: From Lissabon to Calicut s. 3.
 82 *Lach*: s. 186, *Penrose* s. 342.
 83 *Sewell*: Forgotten Empire og Lach Asia s. 187.
 84 *Penrose*: s. 379.
 85 *Lach*: s. 469.
 86 *Hakluyt*: The Principal Voyages s. 392.
 87 *Steensgård*: Carracks and Caravans s. 100-101.
 88 *Samme* s. 168.
 89 *Penrose*: s. 383.
 90 *Furber*: s. 202.
 91 *Lach*: s. 227.
 92 *Samme* s. 216.
 93 *Bibliotheca Danica* s. 414.
 94 *Samme* s. 414.
 95 *RA*: Københavns Universitet 16-07-01 og Rørdam: Københavns Universitet bind III s. 652.
 96 *Rørdam*: Vol II s. 71.
 97 *Samme* Vol III s. 653 og *RA*: Københavns Universitet 16-07-01.
 98 *Birket Smith*: Københavns Universitets Bibliotek s. 19.
 99 *Rørdam*: Vol III s. 652, *Smith* s. 18 og *RA*: Københavns Universitet 16-07-01.
 100 *Petersen*: Afhandlinger til Dansk Bog- og Bibliotekshistorie s. 8, *Rørdam* Vol III s. 655.
 101 *Rørdam*: Vol III s. 655 og note ??
 102 *Petersen*: s. 2.
 103 *Samme*: s. 16.
 104 *Petro Scavenio*: Designatio Librorum s. 296.
 105 *Samme* s. 303-304.
 106 *Heiberg*: Danskernes ankomst s. 619.

As the Roads Were Not Safe I Declined To Go

Summary

In March 1616 the Danish East India Company was founded and in August 1618 the sloop "Øresund" sailed from Copenhagen bound for India and Ceylon. Contact was now established but what did Danes know about India and Ceylon at the beginning of the 17th century? How much literature on the subject had been published in Denmark up until then, and to what extent did Danes have any knowledge of such literature?

Starting way back with the classical geographers such as Strabo, Pliny, Ptolemy and Kosmas Indikopleutes the article follows developments in the literature of travel through the Middle Ages with Marco Polo, Odoric of Pordenone, Friar Jordanus, Nicolo de Conti and Girolamo de Santo Stefano.

A flood of new travel literature followed in the wake of Vasco da Gama's voyage in 1497-98 and the rediscovery of the sea route to India. Not so much in

Portugal, where up until about 1550 the printing of books about the new sea voyages and the new navigation was forbidden, but a lot of material was smuggled out and printed elsewhere in Europe, especially in Italy.

From the middle of the century books about voyages and discoveries began to be published in England, Holland, France and Germany. The conclusion is that the literature in Portugal appeared after the establishment of the East India companies, whereas in England and Holland a large proportion of the literature appeared before the establishment of these companies. In France the literature appeared long before the establishment of the companies, while in Germany the literature existed but with no relation to the establishment of an East India company.

Denmark's East India Company was founded as early as 1616, at which time only one book about the voyages to India had been published. Thus it is easy to conclude that, as regards Danish publications, the great flood of travel literature which appeared during the 16th century did not exactly leave a great mark on the Danish printing presses.

As far as the purchase of foreign books to Danish libraries is concerned it is more difficult to give a conclusive answer. Denmark's oldest, and at that time also largest library was the University Library. We do not know what books it had since it burned down in 1728, but we do know something about it. For example in 1605 King Christian IV donated

more than 2000 volumes from his own, his father's and his grandfather's collections. Some sources say that it was their whole library. Lists of these books still exist and they reveal that there was only one of the great European travel descriptions from the 16th century among them.

The library was rebuilt after the fire, among other things by means of another gift of books from the royal family, about 2000 volumes altogether. We do not know exactly what books they were, but they still exist as an integral part of the University Library and that source tells us that there could not have been much literature about voyages in the 16th century. Apart from a single Dutch author (Jan Huyghen van Linschoten) the University Library is almost totally devoid of travel literature printed before 1618, the year the first Danish fleet set sail from Copenhagen to India.

The Royal Library has a large collection of older travel literature, but the library was first founded in 1664. In the Queen's reference library there are no books about voyages printed before 1618.

The evidence, it is true, is not conclusive. However, the available sources indicate that in the case of Denmark an East India company was founded at an early date but without the country participating in the flood of literature about voyages and discoveries which normally accompanied the establishment of such companies.